МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА

Факультет економіки і підприємництва

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Допущено до захисту
“_____” _____ 2023 р.
Зав. кафедри, д.е.н., професор
_____ **Прокопчук О.Т.**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

Фінансове забезпечення діяльності закладів фахової передвищої освіти в Україні

Виконала – студентка 2 курсу, групи 22м-ф
освітньої програми «Фінанси, банківська справа та страхування»
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування
Бровчак Марина Сергіївна

Науковий керівник – к.е.н., доцент
Лиса Наталія Володимирівна

Умань – 2023

Реферат

на кваліфікаційну роботу магістра «Фінансове забезпечення діяльності закладів фахової передвищої освіти в Україні»
студентки факультету економіки і підприємництва
Уманського національного університету садівництва
(спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»)
Бровчак Марини Сергіївни

Недостатній рівень витрат на освіту призводить до зниження її якості, що, відповідно, викликає зниження рівня розвитку людського потенціалу. Наукові дослідження як в Україні, так і за кордоном направлені на пошук оптимального механізму фінансового забезпечення освіти, у тому числі різних її рівнів. Ефективний фінансовий механізм у сфері освіти має складатися з набору ефективних форм і джерел фінансування для результативного функціонування сфери освіти. В умовах реформування сфери освіти України питання пошуку такого механізму оптимального залучення та ефективного використання фінансових ресурсів набуває особливої актуальності. Адже видатки на освіту прийнято вважати видатками в майбутнє розвитку країни – інвестиціями в людський і соціальний капітал, які мають позитивний вплив на макроекономічну динаміку, тобто сприяють економічному зростанню, соціальному розвитку та підвищенню конкурентоспроможності країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В даній роботі, яка складається з трьох розділів, використано теоретичний матеріал із сучасних навчальних посібників, наукових статей та інших праць провідних науковців. Загальний об’єм роботи складає 72 сторінок, основний текст розміщений на 62 сторінках. Робота містить 10 рисунків та 10 таблиць, а кількість використаних джерел становить 48 наукових праці та Інтернет-ресурсів.

Мета написання кваліфікаційної роботи магістра полягає у розробці обґрунтованих пропозицій та визначенні шляхів вдосконалення механізму фінансування закладів фахової передвищої освіти на основі вивчення теоретичних та оцінки практичних аспектів обраної проблематики.

В першому розділі розглянуто теоретико-методичні основи фінансування закладів фахової передвищої освіти та визначено місце такої освіти у системі освіти України.

В другому розділі здійснено оцінку сучасного стану фінансування закладів фахової передвищої освіти в Україні та конкретизовано такий механізм на прикладі відокремлених структурних підрозділів Уманського національного університету садівництва.

В третьому розділі розглянуто зарубіжний досвід та розроблено напрями удосконалення фінансування закладів фахової передвищої освіти в Україні.

Анотація

Кваліфікаційна робота магістра присвячена поглибленню розвитку теоретичних, методичних та прикладних засад фінансування закладів фахової передвищої освіти в Україні.

Ключові слова: заклади фахової передвищої освіти, бюджетне фінансування, фінансовий механізм, приватне фінансування, джерела фінансування кредит на навчання

The summary

The master's thesis is devoted to deepening the development of theoretical, methodological and applied principles of financing institutions of professional pre-higher education in Ukraine.

Keywords: institutions of professional pre-higher education, budget financing, financial mechanism, private financing, sources of financing loan for education

ВСТУП	**Розділ 1.**	4
РОЗДІЛ 1.	ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕНЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ	7
1.1.	Місце закладів фахової передвищої освіти у системі освіти України	7
1.2.	Нормативно-правові засади функціонування закладів фахової передвищої освіти	12
РОЗДІЛ 2.	ОЦІНКА МЕХАНІЗМУ ФІНАНСУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕВИЩОЇ ОСВІТИ	19
2.1	Сучасний стан фінансування закладів фахової передвищої освіти в Україні	19
2.2	Фінансування відокремлених структурних підрозділів – закладів фахової передвищої освіти Уманського національного університету садівництва із загального фонду державного бюджету	24
2.3.	Аналіз фінансування відокремлених структурних підрозділів – закладів фахової передвищої освіти Уманського національного університету садівництва із спеціального фонду державного бюджету	33
РОЗДІЛ 3.	НАРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	42
3.1.	Адаптація зарубіжного досвіду фінансування закладів фахової передвищої освіти до українських реалій	42
3.2.	Шляхи вдосконалення механізму фінансування закладів фахової передвищої освіти в Україні	51
ВИСНОВКИ		63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		68

ВСТУП

Якісна освіта на сучасному етапі розвитку світової економіки продовжує швидкими темпами набувати статус одного з головних показників успішного репрезентування держави у міжнародній спільноті. Саме тому в період розбудови нової державності в Україні стільки уваги приділяється питанню реформування системи освіти. Назрів процес її глибинної трансформації від режиму закритого пострадянського функціонування до розвитку в глобальному конкурентному просторі[3].

В Законі України «Про освіту» зазначено, що розвиток громадян, «які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству», «підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» стають метою освіти[1]. Таке бачення потребує від закладів освіти нових підходів у підготовці висококваліфікованих спеціалістів, які, в першу чергу, задовольнили б потреби сучасної ринкової економіки України. Важливе місце у вирішенні питання забезпечення ринку праці займають заклади фахової передвищої освіти, оскільки їхнім завданням є формування і розвиток особи, яка буде готова виконувати виробничі завдання підвищеної складності, здійснювати обмежені управлінські функції, для чого потрібно володіти знаннями положеннями методів відповідної науки [1]. Інакше кажучи, мова йде про середню ланку персоналу абсолютно всіх підприємств, установ, закладів тощо, якість підготовки якої в багатьох питаннях вирішує ефективність функціонування абсолютно всіх об’єктів господарювання. Тому важливо на даному етапі забезпечити повноцінне й ефективне функціонування фахової передвищої освіти як невід’ємного складника системи освіти в цілому.

Аналіз статистичних та оперативних даних функціонування закладів фахової передвищої освіти є важливим для розуміння тенденцій їх розвитку, потреб, які існують сьогодні, сутності проблем, що можуть вплинути на концепцію їх розвитку. Такий підхід дає можливість оцінити об’єми роботи для подальшого вдосконалення зазначеної ланки освіти.

Оскільки основним джерелом у фінансуванні закладів фахової передвищої освіти залишається виділення коштів з державного та місцевого бюджетів важливим фактором стабільного розвитку навчальних закладів залишається кількість здобувачів освіти, які у ньому навчаються. Кількість контингенту стає запорукою самого існування закладів фахової передвищої освіти. Саме тому сьогодні активно ведуться дебати щодо необхідної кількості слухачів, за якої заклад збереже свою ліцензію, та створення Центрів професійної освіти, які б об'єднали декілька існуючих самостійно, але нерентабельних закладів.

Об'єктом цієї роботи є механізм фінансового забезпечення діяльності закладів фахової передвищої освіти в Україні.

Предметом - теоретичні та практичні аспекти фінансування закладів фахової передвищої освіти в Україні.

Метою цієї роботи є вивчення та аналіз теоретичних засад та обґрунтування практичних рекомендацій щодо вдосконалення фінансового забезпечення діяльності закладів фахової передвищої освіти в Україні на основі вивчення стану фінансування цієї сфери освітньої галузі, аналізу тенденцій видатків бюджету на фахову передвищу вищу освіту та їхнього впливу на соціально-економічний розвиток регіону, враховуючи світовий досвід фінансування системи передвищої освіти як сегменту вищої освіти, та обґрунтування напрямків вирішення окреслених проблем.

Методи дослідження. Методологічною основою дипломного дослідження є системний підхід до аналізу фінансових явищ і процесів. Для вирішення поставлених завдань у роботі використовувались загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: порівняння, як метод співставлення даних за різні звітні періоди, метод відносних величин, аналізу і синтезу, графічний метод при побудові схем. Зокрема, використано такий метод як нормативно-правове регулювання.

Інформаційною основою дослідження стали наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, закони України, нормативно-правові акти

державних органів України, аналітичні дані відокремлених структурних підрозділів – закладів фахової передвищої освіти Уманського національного університету садівництва за 2018-2022 роки.

Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕНЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

1.1. Місце закладів фахової передвищої освіти у системі освіти України

Система освіти України, як і кожна суспільно-економічна система, базується на трьох основних складниках: інституційна складова (перш за все, нормативно-правове забезпечення); мережа закладів освіти, органи управління у сфері освіти, інші учасники освітньої діяльності, які забезпечують функціонування системи; механізми та інструментарій регулювання відносин між всіма зацікавленими сторонами . Протягом років незалежності система освіти в Україні пережила достатньо багато трансформацій, які розпочалися із прийняття Закону «Про освіту» у 1991 році і тривають до цього часу. Всі нововведення завжди залишалися достатньо дискусійними як в середовищі науковців, педагогів, так і серед пересічних громадян, які є споживачами даних послуг, а тому – однією із найбільш зацікавлених сторін, оскільки новації, які пропонувалися, стосувалися багатьох норм, що давно стали класичними для нашої системи 24 освіти. Кардинальні ж зміни, на наш погляд, торкнулися питань, пов’язаних з діяльністю закладів фахової передвищої освіти, які в недалекому минулому належали до закладів вищої освіти у статусі закладів I-II рівнів акредитації. Скоріш за все тому, що саме вони вже не вперше змінюють своє місце у загальній системі освіти.

У травні 1991 р в дію вступив новий Закон України «Про освіту», зміни до якого вносилися до травня 2017 року. Середню спеціальну освіту приєднали до вищої і створили кваліфікаційний рівень молодшого спеціаліста. 30 Згідно зі статтею 34 цього Закону: «вищими закладами освіти є: технікум (училище), коледж, інститут, консерваторія, академія, університет та інші» [18] В редакції Закону про освіту від 06.09.2014 р. [18] формально було об’єднано рівні вищої освіти. Але, згідно із Законом України «Про вищу

освіту», прийнятим у тому ж 2014 р., вища освіта вже поділяється на п’ять окремих рівнів – початковий, бакалаврський, магістерський, освітньо-науковий і науковий [16]. Тому у 2014 р. було встановлено певний перехідний період, під час якого кожний ВНЗ І-ІІ рівнів акредитації мав обрати своє майбутнє – залишатися у системі вищої освіти за правилами і вимогами, які встановлено для вищої освіти, чи переходити до системи професійної освіти. При цьому закон також надавав коледжам право перейти від підготовки молодших спеціалістів до підготовки молодших бакалаврів і залишитися в системі вищої освіти, якщо вони будуть здатні виконати відповідні вимоги. Розпочався новий період з визначенням місця досліджуваної нами ланки освіти у національній системі освіти. Думки науковців, педагогів розділяються: приймаючи як факт вихід коледжів з вищої освіти, частина вважає необхідним перехід ЗВО І-ІІ рівнів акредитації до професійної освіти, дошкільне виховання загальна середня освіта професійна освіта вища освіта післядипломна підготовка (стажування, клінічна ординатура тощо) аспірантура докторантура підвищення кваліфікації, перепідготовка кадрів позашкільне навчання і виховання самоосвіта інші наполягають на створенні окремої ланки в структурі освіти. В «Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні», яку у 2016 році підготувала Національна академія педагогічних наук України зазначається, що у процесі реформування професійної освіти мають бути створені заклади нового типу: одно- і багатопрофільні професійні ліцеї і багаторівневі та багатопрофільні професійні коледжі [12]. Довготривалість обговорення цього питання впливала на економічну безпеку цих закладів освіти: відкритим залишалося питання механізму фінансування, не ліцензувалися нові спеціальності, а невизначеність щодо їх майбутнього впливала на кількісний показник здобувачів освіти, які є основними споживачами освітніх послуг, а наповненість ними закладів освіти є одним із індикаторів успішного функціонування. В результаті дискусій та напрацювань в Законі «Про освіту» з’являється окремий рівень – фахова передвища освіта як єдина система

професійної неуніверситетської освіти та новий освітньо-професійний ступінь – фаховий молодший бакалавр. За закладами фахової передвищої освіти зберігається право надання освітніх послуг на основі повної або базової середньої освіти. Зазначається, що здобуття фахової передвищої освіти на основі базової середньої освіти здійснюється з одночасним здобуттям повної загальної середньої освіти та отриманням відповідного документа про повну загальну середню освіту. А особи, які здобули ступінь фахової передвищої освіти, можуть продовжити навчання на рівнях вищої освіти, у тому числі за скороченою програмою підготовки [6].

У червні 2019 року приймається Закон «Про фахову передвищу освіту», у якому визначено порядок, умови, форми та особливості здобуття фахової передвищої освіти та регулюються суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на освіту, прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у реалізації цього права, а також визначає компетенцію державних органів та органів місцевого самоврядування у сфері фахової передвищої освіти [19]. Освітня діяльність з підготовки за освітньо-професійним ступенем фахового молодшого бакалавра започатковувалась у 2020 році. Прийнятий закон відкриває нові можливості та перспективи розвитку закладів фахової передвищої освіти, самостійного вирішення питань організації освітнього процесу відповідно до законодавства, пошуку доцільних шляхів для приваблення й задоволення потреб здобувачів професійної освіти. В сучасних умовах коледжі одержують змогу обирати власну траєкторію розвитку, творчо застосовувати інноваційні технології для забезпечення якості професійної освіти, модернізувати спеціальності й відкривати нові відповідно до ринкових вимог [13]. Рівень фахової передвищої освіти передбачає здатність особи вирішувати типові спеціалізовані задачі в окремій галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що вимагає застосування положень і методів відповідних наук та може характеризуватися

певною невизначеністю умов; відповідальність за результати своєї діяльності; здійснення контролю інших осіб у визначених ситуаціях [23].

Заклади фахової освіти можуть надавати освітні послуги за освітньо-кваліфікаційним рівнем «кваліфікований робітник» і освітньо-професійним ступенем «фаховий молодший бакалавр». Значне місце у Законі займає питання міжнародного співробітництва закладів фахової передвищої освіти, що є зрозумілим з огляду на євроінтеграційні процеси.

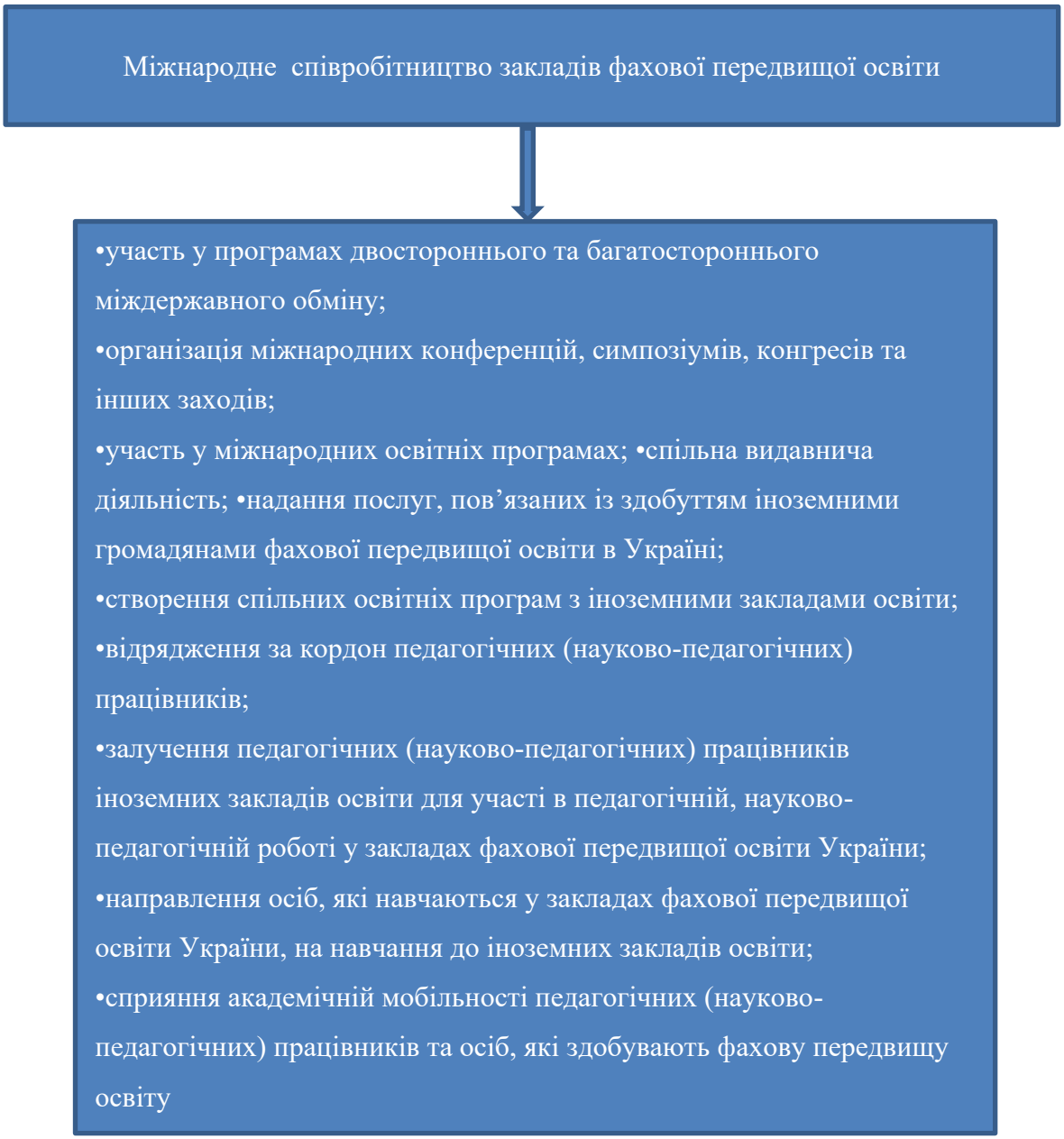

Рис.1.1. Основні напрями міжнародного співробітництва у сфері фахової передвищої освіти

Джерело: складено автором на основі [19]

Держава здійснює заходи щодо розвитку та зміцнення взаємовигідного міжнародного співробітництва у сфері фахової передвищої освіти відповідно до двосторонніх і багатосторонніх міжнародних договорів [19].

Основні напрями міжнародного співробітництва у сфері фахової передвищої освіти представлені на рис. 1.1.

1.2. Нормативно-правові засади функціонування закладів фахової передвищої освіти

Заклади фахової передвищої освіти можуть функціонувати у статусі: бюджетної установи; неприбуткової організації; прибуткового закладу освіти. Статус прибуткового закладу дозволяє багатоканальне фінансування (з державного та місцевих бюджетів, а також з інших джерел), але при цьому коледж не буде бюджетною установою. Тому однією із проблем при законодавчому дозволі багатоканального фінансування (з державного, місцевого та інших джерел) є те, чи необхідно залишити заклади у статусі бюджетних установ і вважати неприбутковими, чи надати їм статус некомерційних неприбуткових підприємств.

Незалежно від форми власності всі юридичні особи щодо отримання прибутку поділяються на прибуткові організації (суб'єкти підприємницької діяльності, комерційні організації) та неприбуткові організації. При цьому поняття «неприбуткова організація» закріплене Податковим кодексом України. Згідно з підпунктом 14.1.121 Податкового кодексу України неприбуткові підприємства, установи та організації – це неприбуткові підприємства, установи й організації, які не є платниками податку на прибуток підприємств відповідно до пункту 133.4 Податкового кодексу України [41]. Метою створення неприбуткових організацій є необхідність досягнення соціальних, благодійних, культурних, освітніх, наукових та управлінських цілей, а також інших цілей, спрямованих на досягнення суспільних благ. Варто зазначити, що сьогодні коледжі як заклади вищої освіти належать до неприбуткових організацій і мають статус бюджетних. При цьому можна

виділити також загальні ознаки коледжу як некомерційної організації (рис. 1.2)

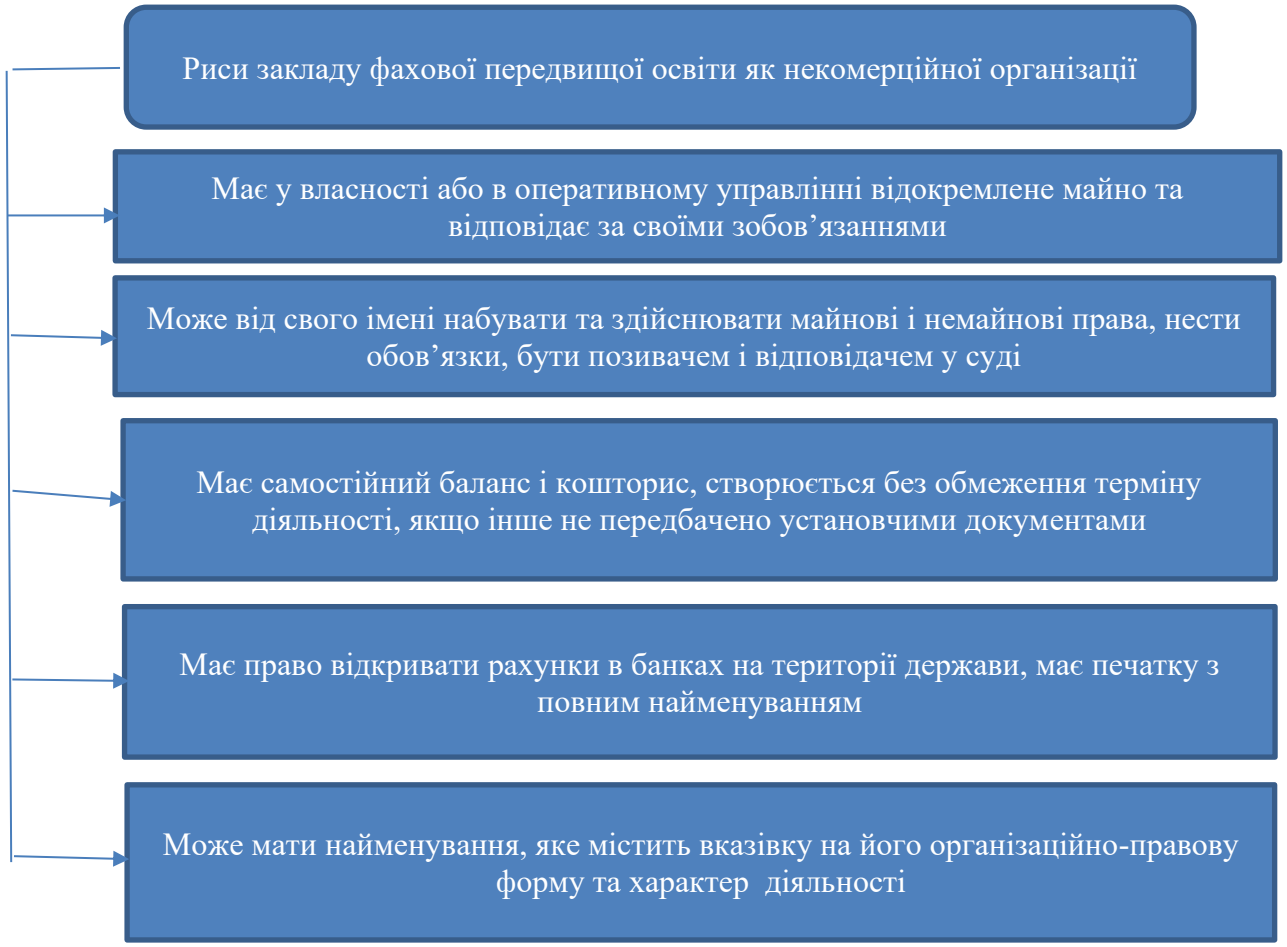

Рис.1.2. Риси закладу передвищої фахової освіти в Україні

Фахова передвища освіта є однією з важливих складових української системи освіти, яка представлена низкою освітніх закладів різного профілю та спрямування. Статистичні дані, систематизовані на рис. 1.3. свідчать про загальне скорочення власне як самої кількості навчальних закладів, так і осіб, що навчаються у них.

Дані, наведені на рис. 1.3. свідчать про те, що найбільша кількість коледжів і технікумів в Україні була у 1996/1997 навчальному році та становила 790, а найбільша кількість осіб, що навчалися, – 757 тис. осіб – була в 1990/1991 навчальному році. Після цього спостерігається поступове скорочення учнів, і у 2018/2019 навчальному році їх кількість складає усього

199,9 тис. осіб, а кількість освітніх закладів зменшилася до 370. У 2019/2020 навчальному році кількість закладів скоротилася ще на 32, а кількість учнів, що навчаються, – на 25,4 тис. осіб, а в 2021/2023 навчальному році кількість освітніх закладів передвищої освіти складала 336, а кількість здобувачів освіти 165,8 тис. осіб.

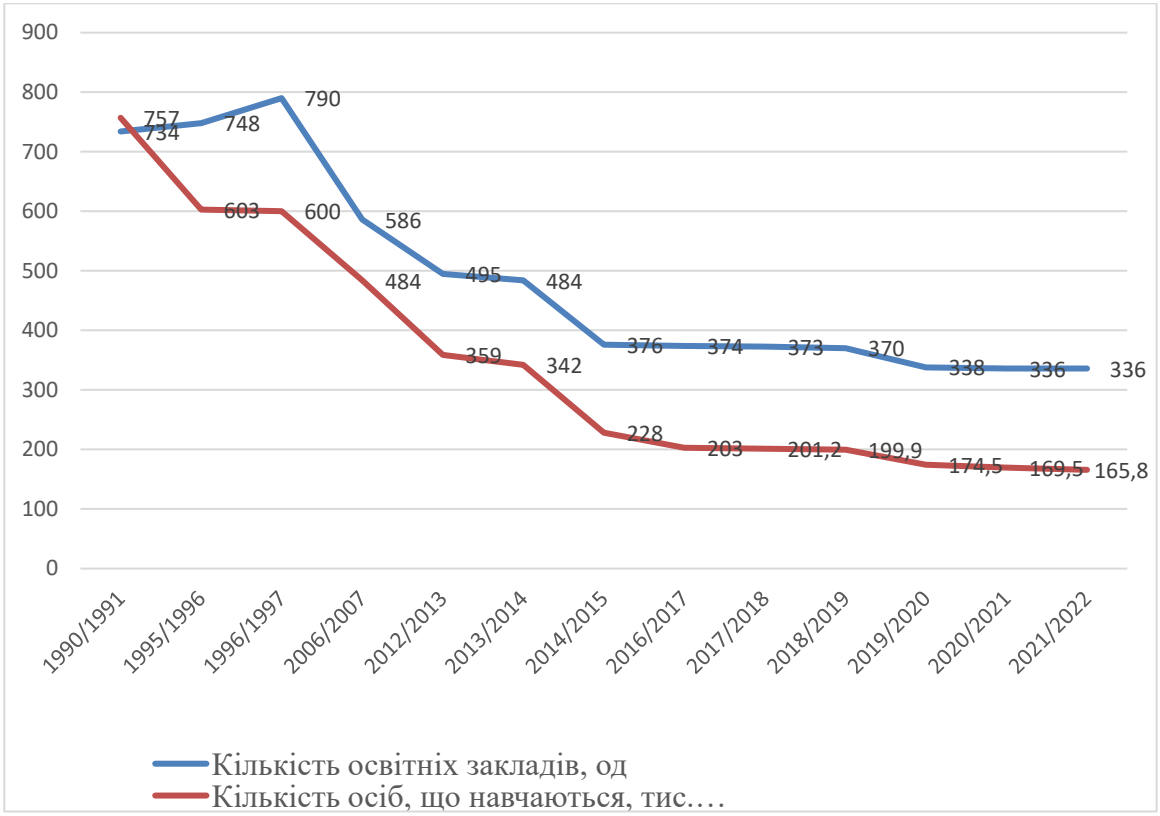

Рис.1.3. Динаміка кількості коледжів, технікумів та осіб, що навчаються в них в Україні

Як зазначено вище, заклади фахової передвищої освіти, будучи фактично неприбутковими організаціями на противагу прибутковим, не мають на меті отримання прибутку. Здійснення ними освітньої діяльності визначає виконання повноважень щодо реалізації відповідних державних (публічних) функцій. Ще одним із важливих аспектів діяльності коледжів є їхня соціальна сутність як освітньої організації, що дає змогу розглядати його як інструмент соціальної політики держави (у цьому разі – у сфері виховання та професійного навчання).

Дослідження фінансового забезпечення діяльності закладів освіти відрізняється від аналогічних досліджень інших суб’єктів ринкових відносин

не лише в питаннях обліку, що пов’язано, перш за все, із самою їх сутністю, адже навіть мета їх функціонування, на відміну від інших суб’єктів, не лежить у площині отримання прибутку, а спрямована на надання освітніх послуг

В економічній науковій літературі поняття «фінансування», «фінансове забезпечення» та «фінансування освіти» є актуальними та все частіше та активніше використовується. У цілому фінансування розглядається як процес, що забезпечує цілеспрямоване витрачання коштів на певні цілі та часто за змістом ототожнюється з фінансовим забезпеченням як синонімічною дефініцією. Українські економісти мають спільні підходи до трактування фінансового забезпечення та вважають, що його можна розглядати як процес формування цільових грошових фондів суб’єктів господарювання в необхідному розмірі та їх ефективного використання, а також як структурну підсистему фінансового механізму, яка поєднує джерела та форми фінансування розвитку економічної та соціальної сфер суспільства [2–4; 6]. До структури фінансового забезпечення, на думку Т. М. Боголіб, входять бюджетне фінансування, джерела фінансування установ, підприємств, проєктів, послуг, а також самофінансування, акціонерний капітал, кредитування, безповоротна фінансова допомога [3]. Але у складі фінансового забезпечення сучасних суб’єктів освіти державної форми власності деякі з цих складових не практикуються.

У практичній діяльності фінансове забезпечення реалізується через фінансовий механізм його теоретичні основи генерують важливі напрямки фінансового розвитку. Тому варто було б розглянути також і загальні ідеї функціонування фінансового механізму. Багато українських вчених і практиків розглядають фінансування як складовий елемент і спосіб фінансового забезпечення. В юридичних та економічних джерелах фінансування розглядають як: 1) певну категорію, що відображає економічні відносини у процесі утворення, обігу, розподілу та перерозподілу грошових коштів, сформованих за рахунок утворення різних фондів і резервів; 2)

постачання підприємств, установ, організацій коштами з певних джерел на конкретні цілі.

Використання фінансових ресурсів бюджетних установ (закладів освіти) чітко регламентоване діючим законодавством на всіх етапах бюджетного процесу, оскільки метою створення та функціонування таких установ є досягнення суспільно корисних цілей. Загалом фінансове забезпечення закладів фахової передвищої освіти регулюється низкою нормативних документів. Основним галузевим законом, який визначає фінансову основу закладів освіти, є Закон України «Про освіту», який є рамковим і регламентує подальше реформування освітніх галузей. Прийнятий у 2019 р. Закон «Про фахову передвищу освіту» визначає, що «фінансування професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, в тому числі шляхом надання відповідних освітніх субвенцій, місцевих бюджетів та інших джерел, не заборонених законодавством. Витрати, що покриваються за рахунок відповідних освітніх субвенцій, визначаються спеціальним законом» [19]. Як бачимо, зазначеним законом також визначено можливість інших форм фінансування за рахунок інших джерел, які не заборонені законодавством, з обов’язковим дотриманням принципів цільового й ефективного використання коштів, публічності та прозорості у прийнятті рішень. Такі ж принципи визначають правову відповідальність і у сфері бухгалтерського обліку. Однак проблемність ситуації, що склалася в системі фахової передвищої освіти, полягає у відсутності комплексної, науково обґрунтованої програми фінансового забезпечення діяльності навчальних закладів, яка б створювала фінансову основу для стратегічного розвитку передвищої освіти України в контексті глобалізації та інформатизації суспільства. При дослідженні структури фінансового забезпечення коледжів як навчальних закладів необхідно враховувати те, що вони належать до бюджетних установ і, відповідно, повинні керуватися нормами Бюджетного кодексу. При розгляді питання фінансового забезпечення коледжів необхідно відмітити, що на сьогодні є ряд

проблемних питань у частині їхнього фінансування. Так, відповідно до статті 24 Закону України «Про Державний бюджет України на 2018 рік», з 1 січня 2018 р. на фінансування з обласних бюджетів передалися вищі навчальні заклади I–II рівнів акредитації державної форми власності, які мали статус окремої юридичної особи, а технікуми та коледжі, що входять до структури вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації без статусу окремої юридичної особи, у 2018 р. фінансувались, як і раніше, – за рахунок коштів державного бюджету. Причому така ж ситуація спостерігалася й у 2019–2020 рр. Однак при частковому та недостатньому фінансуванні видатків закладів фахової передвищої освіти коштами державного бюджету виникає потреба у власних доходах і необхідність самостійно заробляти кошти.

Загалом фінансування закладів фахової передвищої освіти здійснюється в певному порядку, який включає такі основні принципи:

- дотримання режиму економії у витрачанні коштів бюджету;
- суворе цільове використання бюджетних коштів;
- дотримання правильності та своєчасності виділення асигнувань на утримання коледжу;
- систематичний контроль з боку організацій та установ вищого рівня управління і фінансових органів за діяльністю коледжу. Інновації в здійсненні фінансування мають вплив на організацію їх обліку, і це питання є наразі недостатньо дослідженим. До прикладу, однією з форм фінансування соціальних проєктів і цільових програм навчальних закладів може бути фандрайзинг (від англ. fundraising) (у літературі ще зустрічається «фандрейзинг»), що являє собою спеціально організований процес збирання коштів на реалізацію проєктів неприбуткових організацій [22-26]. Фінансове забезпечення закладів освіти – коледжів – на основі фандрайзингу може здійснюватися за допомогою таких інструментів, як гранти, або оплати послуг на договірній основі. Такі підходи досить специфічні і відображаються в системі обліку та вимагають його вдосконалення, тому такого роду дослідження є достатньо актуальними. Загалом проблематика обліку

фінансового забезпечення – це перспективний напрям наукових пошуків, який сприятиме вдосконаленню системи фінансового забезпечення освітніх закладів, результатом чого має стати посилення їх фінансової стійкості (постійне та стабільне надходження фінансових ресурсів, їхнє раціональне та ефективне використання, а також вміння залучати фінансові ресурси самостійно, відповідно до чинного законодавства/

Розділ 2. ОЦІНКА МЕХАНІЗМУ ФІНАНСУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

2.1. Сучасний стан фінансування закладів фахової передвищої освіти в Україні

Ефективність розв'язання проблем соціально-економічного розвитку України взагалі, та й будь-якого регіону нашої держави багато в чому залежить від наявності та використання інтелектуального потенціалу суспільства, значна частина якого зосереджена в системі освіти. Досвід розвинених країн підтверджує факт того, що чим вищий рівень освіченості їх населення, тим вищий рівень соціально-економічного розвитку держави. Саме тому розвинені країни спрямовують фінансові ресурси на підтримку та забезпечення розвитку освіти [44]. Зазначимо, що від освітнього рівня у державі залежить рівень кадрового потенціалу, тоді як від якості людських ресурсів залежить рівень розвитку регіонів. Фінансування освіти повною мірою впливає на її ефективність, зокрема і на якість освітніх послуг, що надаються учбовими закладами.

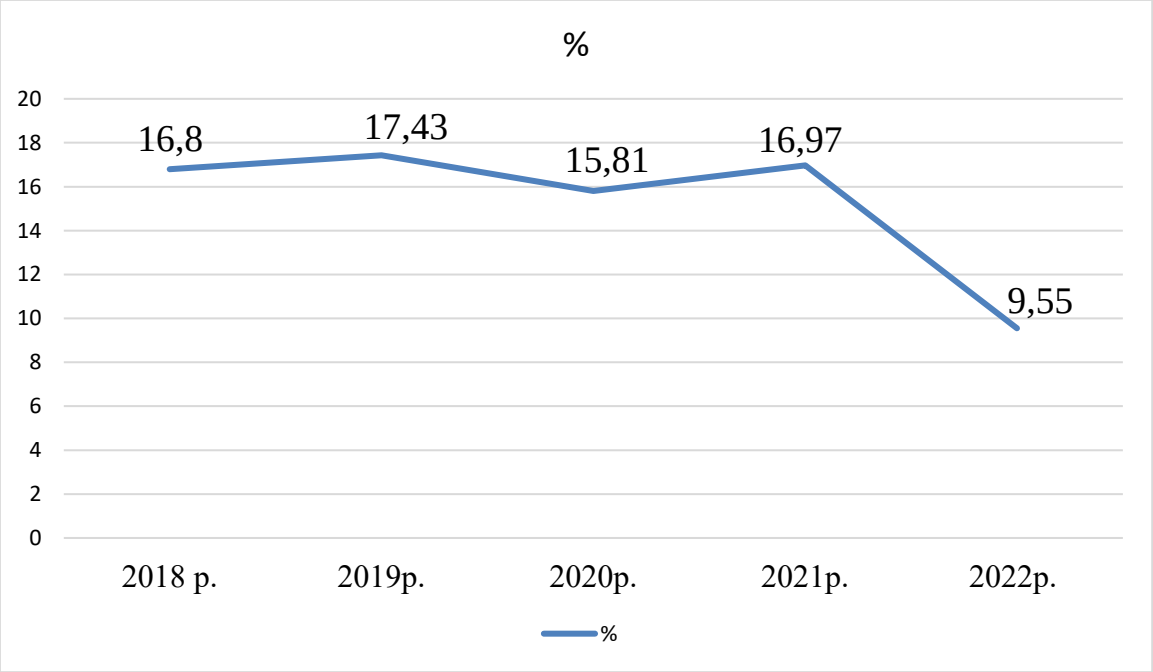

Рис.2.1. Динаміка частки видатків на освіту у загальних видатках зведеного бюджету України у 2018–2022 рр., %

Джерело: складено на основі [33;.45]

Фінансове забезпечення з боку держави є одним із напрямів реалізації бюджетної політики у сфері освіти [39; 49]. А основним джерелом видатків на освіту в Україні є фінансові ресурси державного і місцевих бюджетів. Динаміку частки видатків на освіту у структурі загальних видатків зведеного бюджету України подано на рис. 2.1.

Зауважимо, що за період 2018-2021 рр. питома вага видатків на освіту у структурі видатків зведеного бюджету України мала незначні коливання. Однак у 2020 році даний показник знизився на 1,62% порівняно з 2019 роком. За час війни в Україні частка видатків на освіту значно скоротилася і становила 9,55%, що на 7,12% менше аналогічного показника 2021 року. Це пов’язано із невикористаними обсягами бюджетних асигнувань освітніх закладів на території ведення бойових дій.

Для розуміння системи планування видатків на освіту з зведеного бюджету України у 2018- 2022 рр. проаналізуємо показники їх виконання, що подані у табл. 2.1.

Таблиця 2. 1

Структура видатків на освіту зведеного бюджету України у 2018-2022 рр., млн грн

Показники	2018 р.		2019 р.		2020 р.		2021 р.		2022 р.	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Дошкільна освіта	31786,2	15,1	36044,5	15,1	37559,8	14,9	48599,5	15,5	40707,5	14,0
Загальна середня освіта	101691,1	48,4	115276,9	48,3	122444,2	48,5	149990,8	47,9	145299,4	50,0
Професійно-технічна освіта	10004	4,8	10815,6	4,5	11515,6	4,6	14180,3	4,5	15500,3	5,3
Фахова передвища та вища освіта , в т.ч.	***44242,6***	***21,1***	***51358,4***	***21,5***	***53403,3***	***21,2***	***64843,4***	***20,7***	***60737,3***	***20,9***
Фахова передвища освіта	***6770,9***	***3,2***	***7483,2***	***3,1***	***12112,7***	***4,8***	***15065,0***	***4,8***	***14883,3***	***5,1***
Вища освіта	***37471,7***	***17,9***	***43875,2***	***18,4***	***41290,6***	***16,4***	***49778,4***	***15,9***	***45854,0***	***15,8***
Післядипломна освіта	***1680***	0,8	1859,1	0,8	1794,0	0,7	1883,7	0,6	1199,5	0,4
Позашкільна освіта	9269,5	4,4	10460,6	4,4	11343,2	4,5	14068,1	4,5	12954,4	4,5
Програми матеріального забезпечення закладів освіти	803,5	0,4	1055,1	0,4	524,7	0,2	680,5	0,2	93,3	0,0
Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері освіти	1231,5	0,6	1289,5	0,5	1315,2	0,5	1746,6	0,6	1218,1	0,4
Інші заклади та заходи	9321	4,4	10597,3	4,4	12382,6	4,9	16921,6	5,4	13047,2	4,5
Всього видатків:	***210029,4***	***100,0***	***238757,0***	***100,0***	***252282,6***	***100,0***	***312914,5***	***100,0***	***290757,0***	***100,0***

Найбільше видатків на освіту здійснюється із загального фонду зведеного бюджету України (рис. 2.2.). Спостерігаємо постійне зростання видатків загального фонду зведеного бюджету на освіту, окрім 2022 року. У 2021 році вони зросли на 95010 млн. грн., або у 1,54 рази порівняно з 2018 роком. Причиною збільшення видатків є впровадження реформ з децентралізації (що вплинуло на фінансування освітніх закладів у нових територіальних громадах).

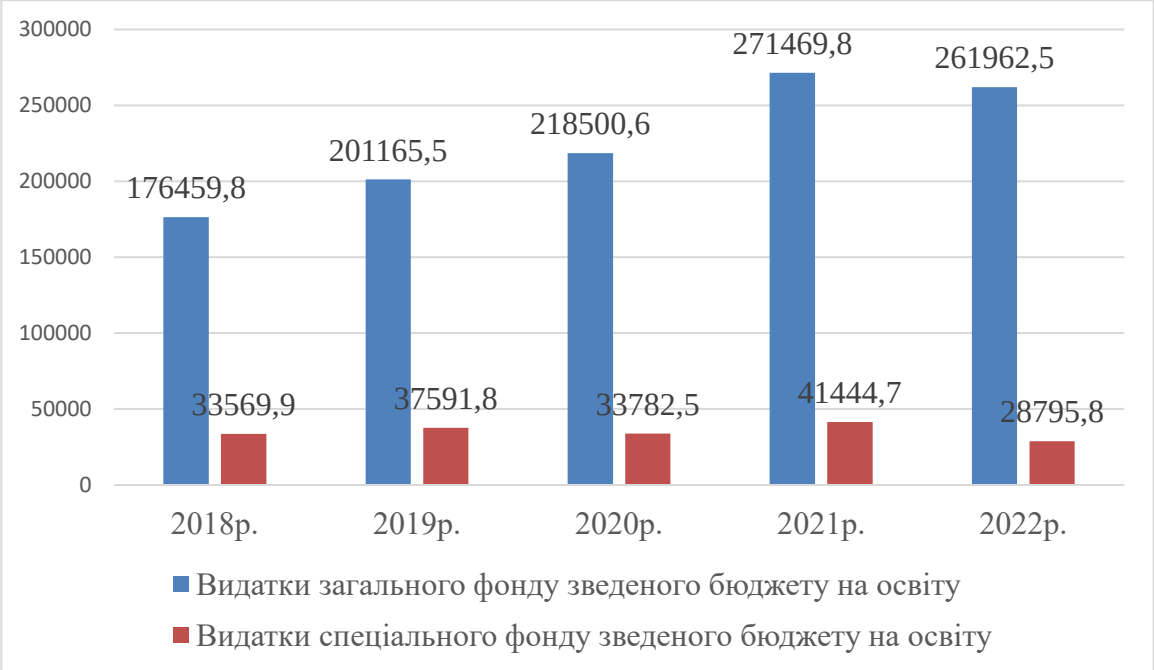

Рис. 2.2. Динаміка видатків зведеного бюджету України на освіту в розрізі фондів за період 2018–2022 рр., млн грн

Джерело: складено на основі [34]

Варто звернути увагу на структуру видатків на вищу та фахову передвищу освіту, оскільки багато учнів поступали після дев'яти років навчання у школі (табл. 2.2.).

Протягом аналізованого періоду видатки на заклади фахової передвищої освіти із Державного бюджету України у 2022 р. зросли на 8112,4 млн грн порівняно з видатками 2018 р. Однак, ці видатки зростають у

Таблиця 2. 2.

Структура та динаміка видатків на вищу та передвищу освіту в Україні в 2018-2022 рр., млн грн

Показники	2018 р.		2019 р.		2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення 2018 рокі від 2022 року	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Фахова передвища та вища освіта , в т.ч.	44242,6	100,0	51358,4	100,0	53403,3	100,0	64843,4	100,0	60737,3	100,0	+16494,7	+37,2
Фахова передвища освіта	6770,9	15,3	7483,2	14,5	12112,7	22,7	15065,0	23,2	14883,3	24,5	+8112,4	+119,8
Вища освіта	37471,7	84,7	43875,2	85,5	41290,6	77,3	49778,4	76,8	45854,0	75,5	+8382,3	+22,4

відсотковому вираженні. Щодо видатків на заклади вищої освіти, то абсолютне значення даного показника зростає, а відсоткове скоротилося у 2020 році на 8,11 % порівняно з 2019 р. і надалі у перспективі зменшується. Це пов'язано із тим, що учні не поступають у заклади вищої освіти, а після 9-ти років школи ідуть у заклади фахової передвищої освіти.

На основі здійсненого аналізу варто зазначити, що основною проблемою розвитку освіти в Україні є війна, яка провокує появу нових викликів для української освітянської системи. Під тиском війни держава скорочуватиме освітні видатки задля фінансування безпекових та оборонних заходів.

2.2. Фінансування відокремлених структурних підрозділів – закладів фахової передвищої освіти Уманського національного університету садівництва із загального фонду державного бюджету

Фінансування відокремлених структурних підрозділів – закладів фахової передвищої освіти Уманського національного університету садівництва (далі - ВСП) здійснюється за наступними КПКВ:
22001160 «Підготовка кадрів вищими навчальними закладами III - IV рівня акредитації та забезпечення діяльності їх баз практики», а з 2020 року
КПКВ 2201420 «Підготовка кадрів закладами фахової передвищої освіти»
22001190 «Виплата академічних стипендій студентам (курсантам) аспірантам, докторантам закладів фахової перед вищої та вищої освіти».

Аналіз структури фінансування відокремлених структурних підрозділів – закладів фахової передвищої освіти університету в розрізі КПКВ (таблиця 2.3.) свідчить, що найбільша частка такого фінансування припадає на оплату основної діяльності відокремлених структурних підрозділів – закладів фахової передвищої освіти університету - на КПКВ 2201160, а з 2020 року - КПКВ 2201420 «Підготовка кадрів закладами фахової передвищої освіти».

Дані таблиці показують, що в 2018 році понад 84,5% фінансування із загального фонду припадало на фінансування основної діяльності, а в 2022 році цей показник складав уже понад 90% .

Таблиця 2.3.

Структура фінансування відокремлених структурних підрозділів – закладів фахової передвищої освіти Уманського національного університету садівництва із загального фонду Державного бюджету в розрізі КПКВ в 2018-2022 рр

Показники	2018 р.		2019 р.		2020 р.		2021 р.		2022 р.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Фінансування за рахунок коштів загального фонду всього, в т. ч. за КПКВ	68306,79	100,0	77774,14	100,0	87792,84	100,0	107251,53	100,0	104704,98	100,0
КПКВ 2201160 «Підготовка кадрів вищими навчальними закладами III - IV рівня акредитації та забезпечення діяльності їх баз практики» З 2020 року КПКВ 2201420 «Підготовка кадрів закладами фахової передвищої освіти» (без соціальних видатків)	57688,99	84,5	66650,84	85,7	77823,74	88,6	96871,23	90,3	89340,18	85,3
КПКВ 2201190 «Виплата академічних стипендій студентам (курсантам) аспірантам, докторантам закладів фахової перед вищої та вищої освіти»	10617,8	15,5	11123,3	14,3	9969,1	11,4	10380,3	9,7	15364,8	14,7

Крім основної освітньої діяльності заклади фахової передвищої освіти в Україні виконують і соціальну функцію, зокрема, проводять соціальні видатки на виплату академічних та соціальних стипендій, утримання пільгових категорій студентів , забезпечення гуртожитками тощо.

За КПКВ 2201190 відокремлені структурні підрозділи – заклади фахової передвищої освіти фінансують видатки на виплату академічних стипендій здобувачам фахової передвищої освіти.

Частка фінансування за цією програмою складає 15,5% у 2018 році та зменшилась до9,7% у 2022 році. Це обумовлено збільшенням фінансування на основну діяльність, але у абсолютному виразі видатки на фінансування виплати стипендій зросли на 4747,0 тис. грн. або на 44,7%. Водночас видатки на основну діяльність у 2022 році зросли порівняно з 2018 роком на 31651,19 тис. грн. або на 54,8%.

Причиною такої динаміки є збільшення розміру заробітної плати та вартості комунальних послуг і енергоносіїв, що номінально збільшують видатки на основну діяльність коледжів , однак не забезпечують в повній мірі розвиток матеріально-технічної бази таких закладів освіти.

Водночас має місце постійного в часі недофінансування в повній мірі потреб коледжів на виплату академічних стипендій, особливо це стало відчутним у 2022 році та наблизилося до критичного рівня у 2023 році. Це обумовлено початком широкомасштабної війни в Україні та суттєвого скороченні видатків на освіту, в тому числі і на виплату стипендій.

В таблиці 2.4. наведено структуру фінансування відокремлених структурних підрозділів університету за основною програмою в 2018-2022 роках, яка показує відмінності у сумах фінансування. Такі відмінності обумовлені механізмом фінансування таких закладів освіти та підходами до визначення обсягів фінансування. Зокрема, серед коледжів університету найбільшими за кількістю студентів є ВСП «Уманський фаховий коледж технологій та бізнесу Уманського національного університету садівництва» та ВСП «Тальянківський агротехнічний фаховий коледж Уманського

Таблиця 2.4.

Структура фінансування відокремлених структурних підрозділів – закладів фахової передвищої освіти Уманського національного університету садівництва із загального фонду Державного бюджету в розрізі коледжів за основною КПКВ в 2018-2022 рр

Показники	2018 р.		2019 р.		2020 р.		2021 р.		2022 р.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Фінансування всього:	**57688,99**	**100,0**	**66650,84**	**100,0**	**77823,774**	**100,0**	**96871,23**	**100,0**	**89340,18**	**100,0**
ВСП «Уманський фаховий коледж технологій та бізнесу Уманського національного університету садівництва»	13590,66	23,7	16406,29	24,6	19278,67	24,9	24392,58	25,2	22868,13	25,7
ВСП «Тальнівський будівельно-економічний фаховий коледж Уманського національного університету садівництва»	8514,3	14,8	9354,7	14,1	9890,1	12,7	12997,3	13,4	11500,3	12,9
ВСП «Шевченківський фаховий коледж Уманського національного університету садівництва»	7598,6	13,1	8954,0	13,5	10714,7	13,8	12530,8	13,0	11830,6	13,2
ВСП «Чигиринський економіко-правовий фаховий коледж Уманського національного університету садівництва»	3284,63	5,7	3837,65	5,7	4519,07	5,8	4918,85	5,1	4673,93	5,2
ВСП «Тальянківський агротехнічний фаховий коледж Уманського національного університету садівництва»	12534,7	21,7	13734,3	20,6	15993,0	20,6	21659,9	22,3	19150,2	21,4
ВСП«Городищенський фаховий коледж Уманського національного університету садівництва»	5 144,2	8,9	5 483,6	8,2	7 182,4	9,2	7 736,1	8,0	7 438,8	8,3
ВСП «Ананьївський аграрно-економічний фаховий коледж Уманського національного університету садівництва»	7021,9	12,1	8880,3	13,3	10245,8	13,2	12635,7	13,0	11878,22	13,3

Таблиця 2.5.

Структура фінансування відокремлених структурних підрозділів Уманського національного університету садівництва на виплату академічних стипендій за КПКВ 1190 2201190 «Виплата академічних стипендій студентам (курсантам) аспірантам, докторантам закладів фахової передвищої та вищої освіти» в розрізі коледжів в 2018-2022 рр.

Показники	2018 р.		2019 р.		2020 р.		2021 р.		2022 р.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Фінансування . всього:	**10617,8**	***100,0***	**11123,3**	***100,0***	**9969,1**	***100,0***	**10380,3**	***100,0***	**15364,8**	***100,0***
ВСП «Уманський фаховий коледж технологій та бізнесу Уманського національного університету садівництва»	2640,9	24,8	2871,3	25,8	2793,4	28,0	2821,7	27,2	4698,1	30,4
ВСП «Тальнівський будівельно-економічний фаховий коледж Уманського національного університету садівництва»	1547,3	14,5	1697,5	15,3	1583,3	15,9	2038,9	19,6	2427,6	15,7
ВСП «Шевченківський фаховий коледж Уманського національного університету садівництва»	1408,1	13,3	1579,9	14,2	1427,1	14,3	1415,5	13,6	2003,4	13,0
ВСП «Чигиринський економіко-правовий фаховий коледж Уманського національного університету садівництва»	540,1	5,0	587,9	5,3	463,48	4,6	397,5	3,8	512,8	3,2
ВСП «Тальянківський агротехнічний фаховий коледж Уманського національного університету садівництва»	2328,4	21,9	2436,4	21,9	1925,1	19,3	1920,1	18,5	3099,4	20,1
ВСП«Городищенський фаховий коледж Уманського національного університету садівництва»	1 103,2	10,5	937,1	8,4	868,9	8,7	862,7	8,3	1 257,1	8,1
ВСП «Ананьївський аграрно-економічний фаховий коледж Уманського національного університету садівництва»	1049,8	10,1	1013,2	9,1	907,8	9,2	923,9	8,9	1456,4	9,5

національного університету садівництва», які займають 23,7% та 21,7% відповідно в структурі загального фінансування коледжів.

Аналогічна ситуація має місце з фінансування на виплату стипендії, про що свідчать дані таблиці 2.5. Впродовж досліджуваного періоду найбільше фінансування на ці цілі виділено з бюджету вищевказаним коледжам. Водночас, слід зауважити суттєве зменшення фінансування на основну діяльність та на виплату стипендій ВСП «Чигиринський економіко-правовий фаховий коледж Уманського національного університету садівництва». Це обумовлено значним скороченням контингенту студентів.

Тобто, з описаних вище тенденцій можна дійти висновку, що фінансування за рахунок коштів загального фонду здійснюється за принципом «кошти ходять за студентом».

Динаміку фінансування з державного бюджету видатків на основну діяльність ВСП без врахування видатків на соціальне забезпечення наведено на рисунку 2.3.

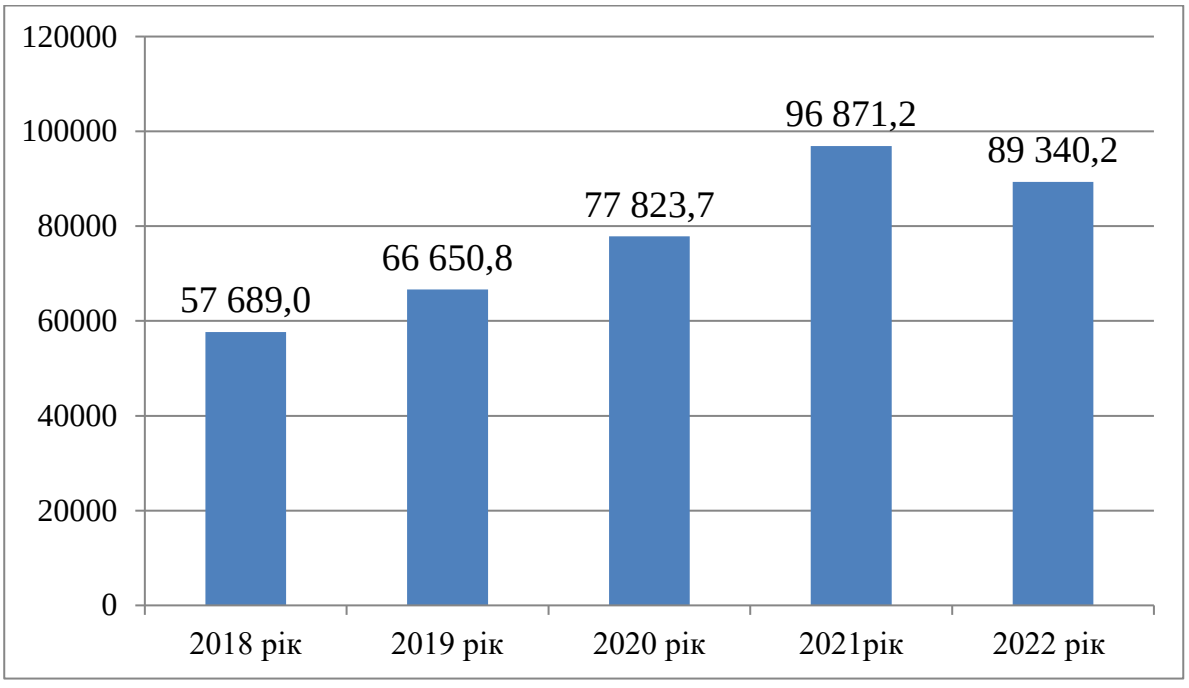

Рис.2.3 Динаміка фінансування відокремлених структурних підрозділів Уманського НУС із загального фонду державного бюджету на основну діяльність (без врахування видатків на соціальне забезпечення) в 2018-2022рр., тис грн

Як свідчать дані рисунку 2.3., сума фінансування коледжів за рахунок коштів загального фонду державного бюджету збільшується, в 2021 році фінансування зросло на 39182,2 тис грн або на 67,9%, однак в 2022 році має місце зменшення фінансування на 7531,0 тис грн або порівняно з 2021 роком. З першого погляду це достатньо позитивна динаміка, однак саме оцінка структури видатків коледжів за рахунок коштів загального фонду дає змогу визначити пріоритетні напрямки держави у фінансуванні закладів фахової передвищої освіти.

Дані таблиці 2.6. показують, що в структурі видатків загального фонду на здійснення основної діяльності 89-94% займають видатки на заробітну плату та сплату єдиного соціального внеску. В межах 5-10,4% впродовж досліджуваного періоду займають видатки на оплату комунальних послуг та енергоносіїв, 0,1-2,3% в окремі роки від суми фінансування витрачено на оплату послуг, інших ніж комунальні. Це, як правило, послуги, пов'язані з основною діяльністю - послуги зв'язку, доступу до інтернету, інші життєво необхідні послуги для забезпечення статутної діяльності коледжів.

Таким чином, оцінка структури видатків за рахунок загального фонду свідчить про повну неспроможність держави фінансувати розвиток матеріально - технічної бази закладів передвищої фахової освіти. Це унеможливлює надання якісних освітніх послуг , знижує конкурентоздатність таких закладів освіти на ринку освітніх послуг, знижує доступність до якісної освітньої послуги основному контингенту здобувачів освіти – дітям з сільської місцевості.

Окремої уваги заслуговує питання співвідношення фінансування з державного бюджету поточних та капітальних видатків закладів фахової передвищої освіти. Адже можливість отримувати з бюджету кошти на проведення капітальних видатків впливатиме на забезпечення закладів фахової передвищої освіти необхідним навчальним обладнанням, поповнення бібліотечного фонду, забезпечення більшого прикладного спрямування освіти в закладах такого рівня. Адже фахова передвища освіта має бути в більшій мірі

Таблиця 2.6.

Структура та динаміка видатків загального фонду державного бюджету по відокремлених структурних підрозділах – закладах фахової передвищої освіти Уманського національного університету садівництва за 2018-2022 роки за основною діяльністю

Показник	2018 р.		2019р.		2020р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення 2018 року від 2022 року (+,-)	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Поточні видатки:	**56528,45**	**100,0**	**57178,51**	**100,0**	**76749,49**	**99,3**	**95751,75**	**100,0**	**88519,2**	**100,0**	**+31990,75**	**+56,6**
Видатки на заробітну плату та соціальні внески	50666,19	89,6	49617,71	86,7	68342,82	88,4	88314,66	92,2	83874,95	94,8	+33208,76	+65,5
Видатки на комунальні послуги та енергоносії	5862,26	10,4	7560,8	13,3	6653,47	8,6	7399,19	7,7	4447,95	5,0	-1414,31	-24,1
Видатки на придбання предметів та матеріалів	0	0	0	0	752,2	1,0	37,9	0,1	103,2	0,1	х	х
Видатки на оплату послуг крім комунальних	0	0	0	0	1001,0	1,3	0	0	93,1	0,1	х	х
Капітальні видатки	**0**	**0**	**0**	**0**	**570,9**	**0,7**	**0**	**0**	**0**	**0**	**х**	**х**
Видатки всього:	**56528,45**	**100,0**	**57178,51**	**100,0**	**77320,39**	**100,0**	**92751,75**	**100,0**	**88519,2**	**100,0**	**+31990,75**	**+56,6**

Спрямована на набуття практичних навичок та вмінь здобувачів освіти.

Стипендіальне забезпечення здобувачів фахової передвищої освіти є однією з форм їхнього соціального захисту та заохочення до навчання.

Щодо розподілу іменних академічних стипендій, то треба зауважити, що при їх визначенні Міністерство освіти і науки бере до уваги, перш за все, контингент студентів здобувачів фахової передвищої освіти, які навчаються за кошти державного бюджету, кількість таких навчальних закладів у регіоні, їх статус тощо. Проблема стипендіального забезпечення є лише однією з багатьох, які необхідно вирішити Україні на цьому шляху.

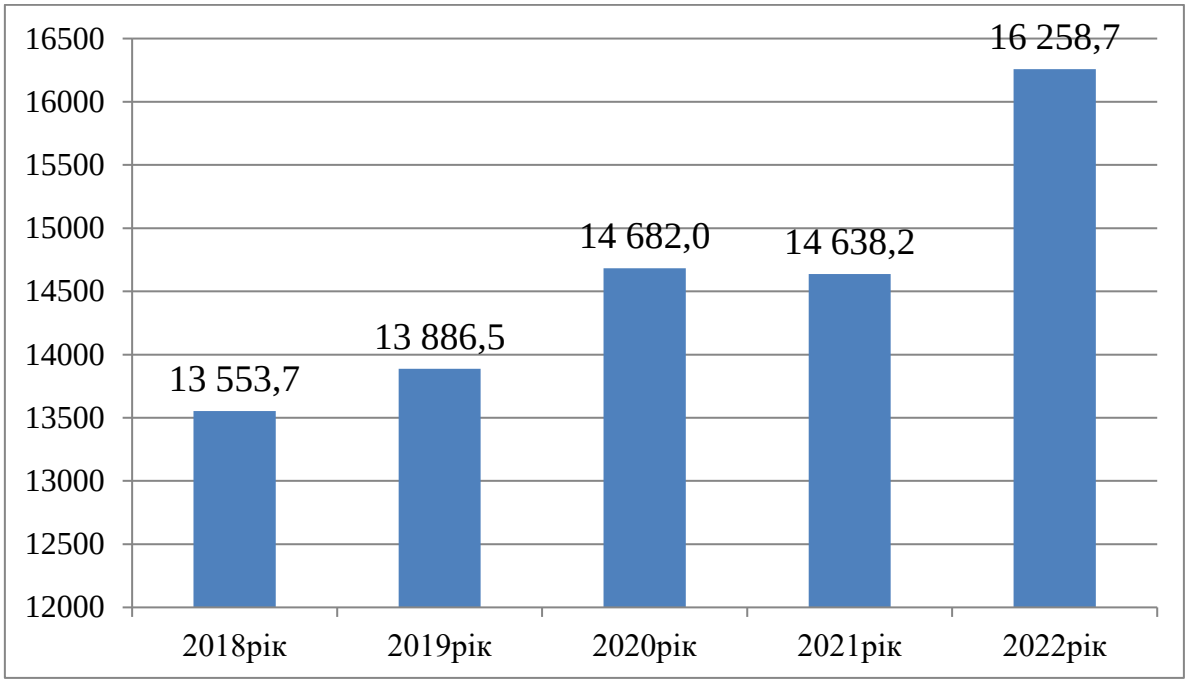

Рис.2.4 Динаміка фінансування відокремлених структурних підрозділів Уманського НУС із загального фонду державного бюджету на виплату академічних стипендій здобувачам фахової передвищої освіти за КПКВ 2201190 в 2018-2022рр., тис.грн.

Динаміку фінансування виплати стипендій здобувачам вищої освіти та докторантам наведено на рисунку 2.4. Як показують дані рисунку, сума фінансування постійно збільшується, однак, в 2022 році рівень забезпечення потреби у стипендіальному фонді складає близько 60-70 % від мінімальної потреби, визначеної законодавством у сфері стипендіального забезпечення.

Належної уваги потребують питання вдосконалення та систематизації нормативно-правових актів щодо студентства, які, передусім, стосуються проблем соціального захисту й підтримки талановитої молоді. Вдосконалення матеріального стимулювання здобувачів фахової передвищої освіти надасть змогу підвищити ефективність державних заходів щодо підтримки студентської молоді, сприятиме загальній дієвості політики зі створення умов соціального становлення та розвитку молодих громадян та створенню в Україні необхідних умов для інтеграції в європейський освітній простір.

2.3. Аналіз фінансування відокремлених структурних підрозділів – закладів фахової передвищої освіти Уманського національного університету садівництва із спеціального фонду державного бюджету

Впродовж досліджуваного періоду відокремлені структурні підрозділи університету фінансувалися за рахунок надання платних освітніх послуг, що передбачені законодавством. Основними споживачами освітніх послуг є фізичні та юридичні особи , які навчаються у коледжах або фінансують одержувачів такої освіти.

Іншим джерелом наповнення спеціального бюджету коледжів є здійснення господарської діяльності, отримання благодійних коштів, грантів та дарунків.

Структуру фінансування за основною КПКВ наведено у таблиці 2.7. Як свідчать дані таблиці, окремі заклади передвищої освіти суттєво різняться щодо суми наповнення бюджету коледжу коштами спеціального фонду.

Найбільшу частку в загальній сумі надходжень коштів спеціального фонду мають ВСП «Уманський фаховий коледж технологій та бізнесу Уманського національного університету садівництва» та ВСП «Тальянківський агротехнічний фаховий коледж Уманського національного

Таблиця 2.7.

Структура фінансування відокремлених структурних підрозділів Уманського національного університету садівництва із спеціального фонду Державного бюджету на основну діяльність

Показники	2018 р.		2019 р.		2020 р.		2021 р.		2022 р.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Фінансування всього:	**10049,1**	**100,0**	**11567,4**	**100,0**	**10794,6**	**100,0**	**14959,8**	**100,0**	**14099,5**	**100,0**
ВСП «Уманський фаховий коледж технологій та бізнесу Уманського національного університету садівництва»	2508,9	25,0	2282,2	19,7	2599,1	24,1	3421,6	22,9	3051,2	21,6
ВСП «Тальнівський будівельно-економічний фаховий коледж Уманського національного університету садівництва»	481,3	4,8	654,9	5,7	801	7,4	1315,1	8,8	860,5	6,1
ВСП «Шевченківський фаховий коледж Уманського національного університету садівництва»	1276,6	12,7	1030	8,9	660,5	6,1	771,1	5,2	977,1	6,9
ВСП «Чигиринський економіко-правовий фаховий коледж Уманського національного університету садівництва»	1105,8	11,0	1037,4	9,0	906,5	8,4	1226,8	8,2	1693,9	12,0
ВСП «Тальянківський агротехнічний фаховий коледж Уманського національного університету садівництва»	2627,5	26,1	4245,6	36,7	3654,6	33,9	5788,1	38,7	4377,1	31,0
ВСП «Городищенський фаховий коледж Уманського національного університету садівництва»	1381	13,7	1596	13,8	1601	14,8	1687	11,3	1999	14,2
ВСП «Ананьївський аграрно-економічний фаховий коледж Уманського національного університету садівництва»	668	6,6	721,28	6,2	571,9	5,3	750,1	5,0	1140,7	8,1

Таблиця 2.8.

Структура та динаміка надходжень спеціального фонду державного бюджету по Уманському національному університету садівництва за 2017-2021 роки в розрізі джерел за КПКВ 2201160

Джерело надходження коштів	2018 р.		2019р.		2020р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення 2018 року від 2022 року (+,-)	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Доходи від основної діяльності (Плата за навчання)	4226,2	42,1	4468,9	38,6	3791,6	35,1	6273,7	41,9	7127,3	50,5	+2897,1	+68,6
Доходи від господарської діяльності , в тому числі:	4887,5	48,6	5744,5	49,7	5787,3	53,6	7076,8	47,3	5588,4	39,6	+700,9	+14,3
плата за гуртожитки та комунальні послуги населенню	4003,5	39,8	3786,1	32,7	4101,6	38,0	3548,4	23,7	2548,8	18,1	-1454,7	-36,3
доходи від реалізації сільськогосподарської продукції	884,0	8,8	1958,4	16,9	1685,7	15,6	3528,4	23,6	3039,6	21,6	+2155,6	+2,4 рази
Доходи від оренди майна	122,5	1,2	156	1,3	183,07	1,7	222,8	1,5	98,3	0,7	-24,2	-19,8
Надходження благодійних коштів, грандів та дарунків	812,9	8,1	1197,9	10,4	1032,7	9,6	1386,3	9,3	1285,6	9,1	+472,7	+58,1
Разом доходів:	10049,1	100,0	11567,3	100,0	10794,67	100,0	14959,6	100,0	14099,6	100,0	+4050,5	+40,3

університету садівництва», які займають понад чверть кожен в загальній сумі надходжень.

Разом з тим, окремі коледжі мають досить таки незначні суми надходжень до спеціального фонду.

Структуру та динаміку доходів коледжів від надання платних послуг наведено у таблиці 2.8. Як свідчать дані таблиці, близько 42-50% у доходах від надання послуг складають доходи від основної діяльності – надання освітніх платних послуг. Це обумовлено зростаючою кількістю здобувачів фахової передвищої освіти, які навчаються за рахунок коштів державного бюджету, а також достатньо низьким розміром плати за навчання за рахунок коштів юридичних та фізичних осіб у таких закладах освіти. Демпінг встановленої ціна на освітню послугу та невідповідність її фактичній вартості навчання призводить до неможливості забезпечити розвиток коледжів на достатньому рівні, однак це обумовлено і об'єктивними обставинами. Зокрема, тим , що контингент таких закладів освіти в основному складають діти з сільської місцевості з населенням з низьким рівнем доходів, тому в такому випадку надання освітніх послуг повинне бути забезпечене в більшій мірі бюджетними коштами, оскільки коледжі виконують і соціальну функцію.

Водночас, слід відзначити позитивну динаміку щодо надходжень коштів від надання освітніх послуг в абсолютному вираженні – їх сума зросла на 2897,1 тис. грн. в 2022 році порівняно з 2018 роком., або на 68,6%.

Доходи від здійснення господарської діяльності займають близько 40-50 % в структурі надходжень від надання платних послуг коледжів. Плата за гуртожитки займає в структурі надходжень близько 40%, а в окремі роки лише 18%, що обумовлено переведенням коледжів у режим дистанційного навчання та непроживанням студентів в гуртожитках.

Водночас однією з причин низьких надхожень за цією статтею є законодавче обмеження щодо плати за гуртожиток на рівні не вище 40% від академічної стипендії і складає 320,00 гривень , що є значно нижче економічно обґрунтованої плати за проживання в гуртожитку. Постійне збільшення

вартості енергоносіїв лягає прямими витратами на рахунок коледжів, і потребує пошуку інших джерел для компенсації таких витрат. Що є не тільки економічно недоцільним, а і прямим порушенням вимог Бюджетного кодексу України. Однак держава не враховує таку ситуацію і не фінансує утримання гуртожитків за рахунок державного бюджету, залишаючи цю проблему закладам фахової передвищої освіти, що є ще одним доказом недосконалості механізму фінансування таких закладів..

Окремі коледжі університету, зокрема ВСП «Тальянківський агротехнічний фаховий коледж Уманського національного університету садівництва» мають в постійному користуванні земельні угіддя і наповнюють спеціальний фонд надходженнями від реалізації сільськогосподарської продукції. Частка від таких доходів у структурі доходів коледжів в 2018 році складала 8,8%, в 2019-2022 роках складала в діапазоні 15,6-23,6%, що є досить суттєвим показником, а якщо брати до уваги структуру надходжнь окремого коледжу – то вона складає понад 73,5%. Отримання доходів від такого виду діяльності є одним і з потенційних джерел наповнення спеціального фонду коледжу та розвитку матеріально-технічної бази, в тому числі і за рахунок здійснення капітальних видатків.

Окремої уваги заслуговує фінансування відокремлених структурних підрозділів університету за рахунок надходження благодійних коштів, грантів та дарунків. За цим джерелом формується близько 10% доходів. Абсолютні надходження від благодійних внесків і дарунків в 2018 році склали 812,9 тис. грн., а в 2022 році зросли 472,7 тис. грн. , що на 58,1% більше. Саме за рахунок благодійних коштів матеріально-технічна база коледжів поповнюється найбільше в частині оснащення навчальним обладнанням, здійсненням поточних ремонтів навчальних аудиторій, лабораторій та кабінетів. Це дає змогу забезпечувати безперебійну роботу коледжів, а також на оплату різного роду послуг , придбання матеріалів , палива тощо.

Таблиця 2.9.

Структура та динаміка видатків спеціального фонду державного бюджету по відокремлених структурних підрозділах Уманського національного університету садівництва за 2018-2022 роки за основною КПКВ

Показник	2018 р.		2019р.		2020р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення 2018 року від 2022 року (+,-)	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Поточні видатки:	**9533,6**	**99,5**	**10216,4**	**99,7**	**9257,3**	**96,8**	**13132,0**	**98,5**	**13233,1**	**97,5**	**+3699,5**	**+38,8**
В тому числі:		**100,0**		**100,0**		**100,0**		100,0		**100,0**		
Видатки на заробітну плату та соціальні внески	6284,9	65,9	6022,2	58,9	6375,4	68,9	7743,9	59,0	7729,6	58,4	+1444,7	+22,9
Видатки на комунальні послуги та енергоносії	876,3	9,2	1033,5	10,1	412,6	4,5	1623,7	12,4	1361,3	10,3	+485,0	+55,3
Видатки на придбання предметів та матеріалів	1754,7	18,4	2024,6	19,8	1470,5	15,9	2481	18,9	3088,8	23,3	+1334,1	+76,0
Видатки на оплату послуг крім комунальних	617,7	6,5	1136,1	11,1	998,8	10,8	1283,4	9,8	1053,4	8,0	+435,7	+70,5
Капітальні видатки	**52,5**	**0,5**	**34,2**	**0,3**	**311,1**	**3,2**	**205,2**	**1,5**	**335,1**	**2,5**	**+282,6**	**+5,3рази**

Забезпеченість коледжів необхідними коштами та можливість фінансувати як поточні видатки так і видатки розвитку можна оцінити за структурою здійснених видатків за спеціальним фондом.

Як свідчать дані таблиці 2.9., основну частину видатків складають поточні, на фінансування видатків розвитку спрямовується близько 0,5-2,5% доходів спеціального фонду. В структурі поточних видатків понад 58-66% займають видатки на оплату праці та сплату єдиного соціального внеску. Враховуючи обмеженість фінансування із державного бюджету, майже 4-10% доходів , отриманих від надання платних послуг спрямовано в досліджуваному періоді на оплату комунальних послуг та енергоносіїв.

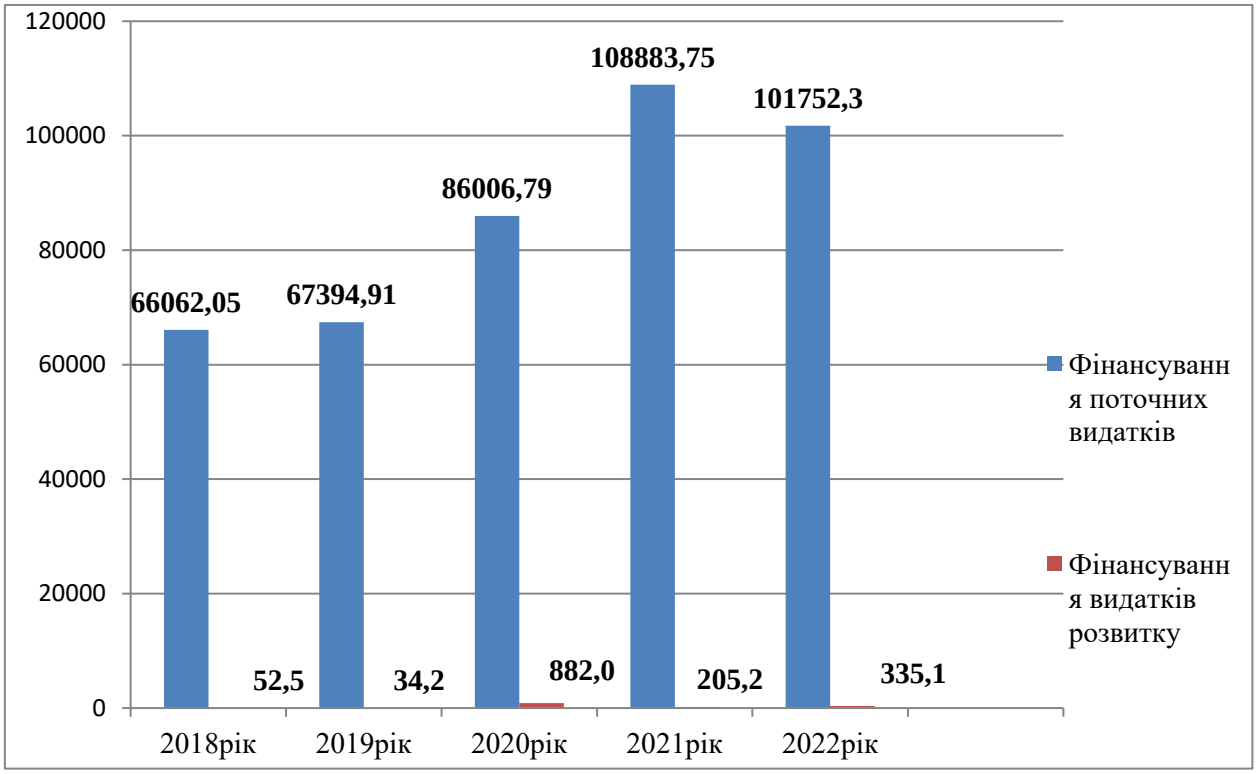

Рис.2.5. Співвідношення фінансування поточних видатків та видатків розвитку відокремлених структурних підрозділів Уманського НУС із загального та спеціального фонду державного бюджету на основну діяльність в 2018-2022рр., тис.грн.

Порівняно з 2018 роком такі видатки збільшилися на 35690,3 тис. грн. або на 54,0%. Саме ці дві основні складові займають левову частку видатків – і доходи від надання платних послуг спрямовуються в основному на соціальну

сферу – заробітну плату та комунальні послуги. Розвиток освітньої діяльності, фінансування участі педагогічних працівників та студентів у міжнародній діяльності, виставках, наукових заходах залишаються на задньому плані і фінансуються за остаточним принципом.

За даними рисунка 2.4. можна простежити співвідношення фінансування поточних та капітальних видатків по відокремлених структурних підрозділах за рахунок усіх джерел фінансування. Як свідчать дані рисунка, коледжі зовсім мало мають змогу фінансувати видатки розвитку, що перетворює заклади фахової передвищої освіти у дотаційний безперспективний в плані подальшого розвитку науки та освіти цент професійної підготовки здобувачів такої освіти.

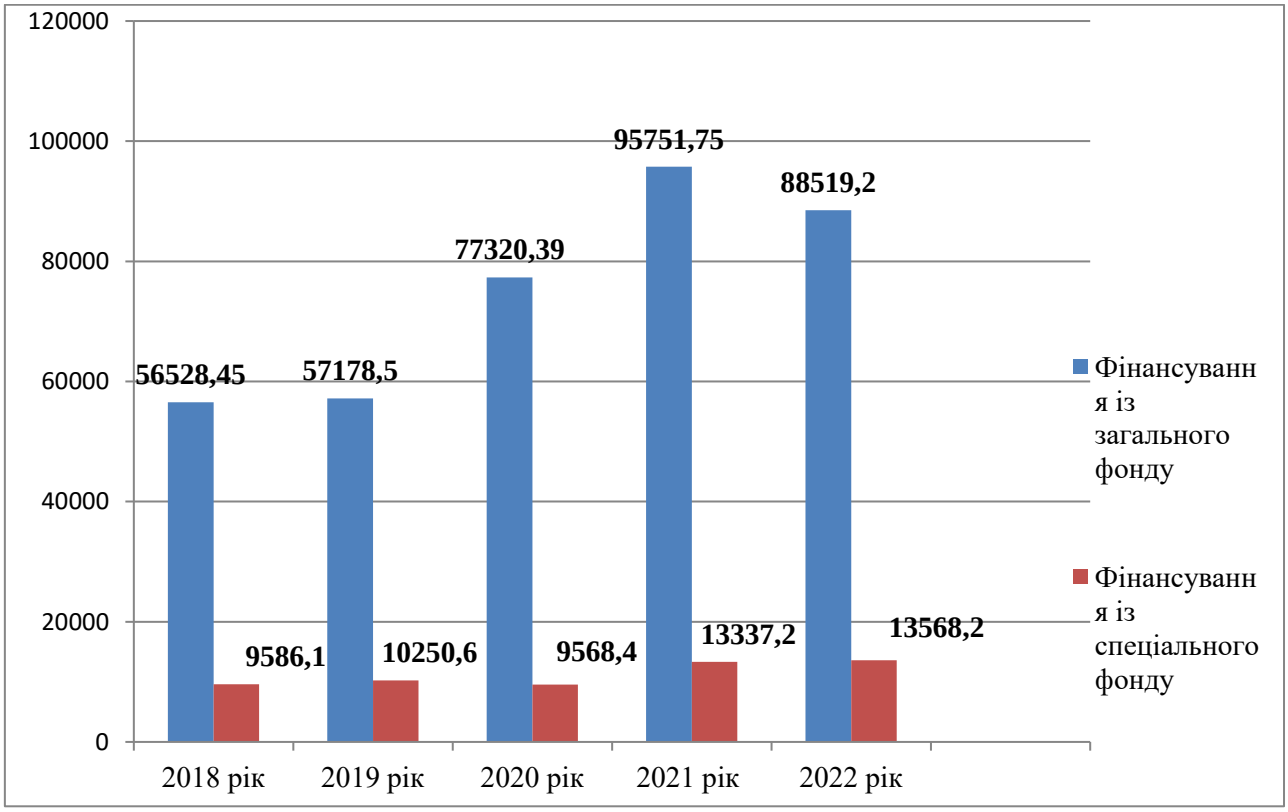

Рис.2.5. Співвідношення фінансування відокремлених структурних підрозділів Уманського НУС із загального та спеціального фонду державного бюджету в 2018-2022рр., тис.грн.

А дані рисунка 2.6. демонструють, що саме механізм державного фінансування закладів фахової передвищої освіти потребує суттєвих змін та методичних підходів, удосконалення, оскільки протягом досліджуваного

періоду фінансування із загального фонду державного бюджету є пріоритетним і переважаючим як в відокремлених структурних підрозділах університету, так і в системі фінансування закладів фахової передвищої освіти в Україні в цілому.

РОЗДІЛ 3. НАРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

3.1. Адаптація зарубіжного досвіду фінансування закладів фахової передвищої освіти до українських реалій

Відповідно до міжнародних критеріїв освіта є рентабельною галуззю, проте це не означає, що вона повинна повністю заробляти на свій розвиток і вносити частку в бюджет держави. Такий внесок робиться опосередковано, через освітній продукт – навчання і підготовку фахівців. За оцінкою експертів, 56% 242 внутрішнього валового продукту у кожній державі створюють працівники, які здобули вищу освіту [38].

В останній час в багатьох країнах змінюється підхід, орієнтований на надання коштів навчальному закладу і при якому більше уваги приділяється безпосередній підтримці студентів. При цьому заклади продовжують отримувати кошти від держави, однак непрямим методом. Крім того, у закладах зберігається можливість отримання прямого фінансування з боку держави. Такий шлях державного фінансування закладів освіти веде до конкуренції між ними за залучення студентів, більшої виборності в державному фінансуванні освіти. Зараз в багатьох країнах, особливо європейських, переважає фінансування закладів безпосередньо державою, проте все більше досліджуються можливості виділення державних коштів на освіту за рахунок студентів [48]. В розвинених країнах апробовані різні варіанти поєднання бюджетного фінансування з іншими формами, а саме: - навчання за контрактом; - залучення коштів інвесторів; - фінансування наукових або інноваційних програм; - залучення кредиторів; - гранти під наукові розробки; - фінансування від міжнародних фінансових інститутів; - кошти замовників (приватних підприємств); - власні надходження вузів від дослідницької діяльності; - добровільні внески. Досвід фінансування освіти у Великобританії є прогресивним і корисним для вдосконалення системи фінансового забезпечення вітчизняної освіти. Структура освіти

Великобританії включає такі заклади: заклади початкової освіти, в яких навчання триває 6 років; заклади середньої освіти, де навчання проходить протягом 5 років, як результат завершення обов'язкової освіти є загальне свідоцтво про середню освіту. Наступним етапом є підготовка до 243 університету, вона включає в себе підготовку до отримання вищої та післядипломної освіти. Навчання може проводитись за різними програмами і відповідно триває 1-2 роки [12]. Вища освіта Великобританії є двоступеневою: Перший ступінь – дипломне навчання, академічний курс на базі середньої освіти на присудження бакалавра. Другий ступінь – післядипломне навчання, курс на основі вищої освіти на присудження ступеня магістра, магістра філософії та доктора філософії. Фінансування коштів на освіту здійснюється за рахунок розподілу коштів центральним урядом місцевим органам влади. Відповідальність за витрати на шкільну освіту розподіляється між двома відомствами Департаментом освіти та зайнятості та Департаментом екології, транспорту та регіонів. Департамент освіти та зайнятості несе відповідальність за прямі витрати центральної влади на освіту, а також витрати здійснені для отримання спеціальних грантів та кредитів для капітальних видатків. Другий Департамент забезпечує функціонування видатків місцевих органів влади на освіту за допомогою гранту підтримку доходів. Враховуючи те що система освіти в США є однією з найдосконаліших, результатом чого є високий рівень її якості, розглянемо її особливості та переваги. Сучасна американська система освіти суттєво відрізняється від європейської. Однією з її особливостей є відсутність загальної державної системи освіти. Кожен штат самостійно визначає структуру освіти, кількість років навчання, джерела та обсяги фінансування. У загальному вигляді американська система освіти має таку структуру: - Дошкільні установи: дитсадки, підготовчі дошкільні центри; - Елементарні (початкові) школи; - Середня освіта: молодша (неповна) та старша (повна) школа; - Вища освіта: коледжі та університети. Згідно з Конституцією Сполучених Штатів Америки управління системою середньої освіти

здійснюють уряди штатів, їх органи та відомства. Кожен штат 244 несе відповідальність за функціонування власної системи освіти. Виходячи з потреб штату розробляється політика у сфері освіти та напрями її реалізації, які можуть відрізнятись від освітніх закладів у інших штатах. Центральна влада у цій галузі представлена Департаментом освіти, освітньою радою та уповноваженою особою, що відповідає за шкільну освіту. Прийняттям та впровадженням у дію законів для державних і приватних шкіл займається законодавчий орган штату. Фінансування загальної середньої освіти в США має такі особливості:

1. Кошти на початкову і загальну освіту приходять із бюджетів усіх рівнів: федерального, штату, муніципалітету. Варто зазначити, що частка коштів, що надходить із федерального бюджету, практично в усіх штатах однакова і не перевищує 8% від загальної суми коштів. Кошти штату і муніципалітету діляться у співвідношенні 50 на 50.

2. Крім коштів штату, що безпосередньо виділяються на загальну освіту, частина коштів у муніципалітети приходить у вигляді міжбюджетних перерахувань (трансфертів вирівнювання).

3. Значна частка фінансової допомоги школам, що приходить із рівня штатів, надходить через освітні округи, яким у законодавчому порядку делеговане право управління школами.

4. Фінансові ресурси для шкіл надходять від штату, від освітнього округу, якщо він є «незалежним» і має повноваження стягувати податки, або від муніципалітету, якщо освітній округ є «залежним» і немає податкових повноважень.

5. Окремі штати ввели поняття «підтримування зусиль», яке дозволяє бути впевненим що фінансуванню освіти нічого не загрожує. Це досягається шляхом фінансування на законодавчому рівні частки сукупного доходу, отримуваного бюджетом штату, яка має йти на підтримку освіти. Або створення спеціального освітнього фонду з умовою, що його доходи повинні щорічно збільшуватись на певний відсоток.

Відмінністю функціонування системи загальної середньої освіти США від вітчизняної є перш за все те, що фінансування здійснюється безпосередньо з відповідного бюджету, а освітні заклади володіють організаційною та фінансовою самостійністю. Вища освіта у США представлена широким діапазоном навчальних закладів приватного та державного сектору. За умови відсутності федеральної структури вищої освіти кожен штат має власну систему вузів, які помітно відрізняються один від одного як за завданнями роботи, так і за якістю навчання [26]. Незважаючи на велику кількість навчальних закладів вища освіта США має загальні характеристики, що робить можливим визначити її структуру: - коледжі з дворічним неповним курсом навчання (місцеві коледжі, коледжі початкової освіти); - чотирирічні коледжі та університети. Вища освіта Америки є багатоступеневою, а мережа навчальних закладів ефективно забезпечує спадкоємність її різних рівнів. У Швеції навчальні заклади, що належать до системи суспільної освіти, повністю або частково фінансується з державного бюджету і навчання в них безплатне. Учні гімназій, вищих навчальних закладів або дорослі люди без середньої освіти, які повернулись до школи, отримують необхідну фінансову підтримку у тій чи іншій формі. Таку підтримку отримують лише ті, хто її потребує. Місцеві органи влади законом зобов`язані надавати ряд основних послуг. З яких основним напрямком є забезпечення догляду за дітьми, дошкільна, обов`язкова та середня освіта. Муніципалітети можуть використовувати зібрані податки та державне фінансування для того, щоб дані послуги були якісними. Багато муніципалітетів передають бюджети безпосередньо окремим школам. Особливістю є те що держава виділяє відповідну суму коштів, яку надає учню до будь-якої школи, яку вони обирають, як муніципальною, так і незалежною. Школа яка отримує гранти від муніципалітету, не має право забирати шкільні внески. У Швеції муніципалітети несуть відповідальність за освітнє забезпечення, а система освіти фінансується з місцевих зборів податкових надходжень. Кожна школа має відповідну суму грошей до кількості учнів. Також і вища освіта у даній

країні є безкоштовною та надається фінансова допомога з боку держави у вигляді особистих субсидій та позик [8]. Якщо ж розглядати фінансування вищих навчальних закладів, то в розвинених країнах частка державного фінансування вищої освіти є дуже різною. І саме це цей напрямок у структурі освіти, на який нам як країні яка розвивається і прагне кращого необхідно звернути особливу увагу. Досвід зарубіжних країн переконує, що принцип кредитування населення з метою отримання вищої освіти успішно реалізовується, а в деяких із них, наприклад у Франції, ця система набула помітного розвитку. У Великобританії та Швеції освітянські кредити теж мають попит у населення, отож нам варто звернути увагу та впровадити певні зміни у фінансування освітніх закладів за рахунок бюджетних коштів.

Існують різноманітні види і технології надання освітніх кредитів. Їх можна умовно поділити за економічною ознакою сегментації ринку освітніх послуг на такі, що надаються за участю держави; приватними банками на комерційній основі; власне сферою вищої освіти. Є також можливість скористатися кредитами, які пов’язані з фондами молодіжної підтримки. Освітні кредити, що надаються за активної ролі держави, забезпечують виконання державного замовлення і використовуються як інструмент соціальної політики. Головним пріоритетом у цьому випадку є підвищення доступності професійної освіти. У сфері вищої освіти кредити генеруються навчальними закладами та спрямовані на підвищення якості навчання. Банківські кредити на здобуття освіти спрямовані на одержання прибутку. У ринковій схемі кредитування може брати участь також і держава як гарант повернення наданих кредитів. Отже, за характером кредити поділяються на комерційні та соціальні, які не протистоять один одному, а навпаки – доповнюють ринкову й соціальну моделі освіти. Варто зауважити, що соціальні аспекти притаманні також банківському кредитуванню освіти. Як показує світова практика, у системі освітнього кредитування переважають кредити, що надаються за державними схемами. Такого підходу дотримуються понад 60 країн світу. Комерційні банки кредитують навчання

за власною ініціативою [3]. Студентські кредити (позички) мають чотири основні моделі: заставні позички з фіксованими платежами; заставні позички з прогресивними платежами; прогресивне оподаткування через податкову та страхову системи; відстрочена плата за навчання. Усі ці моделі реалізуються із залученням державних агентств. У комерційних схемах контрагентами є приватні навчальні заклади і приватні агентства, діяльність яких є прибутковою. Управління агентствами, що надають студентські позички, здійснюється урядовими або приватними довірчими фондами [5,6]. Розглянемо особливості державного фінансування та кредитування освіти деяких країн. Система вищої освіти у Великобританії складається із університетів і коледжів, які утримуються за рахунок фінансування від промисловості та з прямих урядових джерел. Законом «Про вищу освіту» головну роль у її забезпеченні відведено Раді фінансування вищої освіти, що дає відповідні рекомендації Державному секретареві Великобританії з освіти, а також розподіляє державні кошти на фінансування університетів і коледжів. Фактично взято курс на колегіальний принцип асигнування освітніх закладів. Освіта у вищих навчальних закладах цієї країни є платною. Університети й коледжі, що функціонують економічно самостійно, регулюють вибір спеціальностей для навчання залежно від попиту та інтересів вступників. Однак для підтримки деяких спеціальностей (переважно інженерних) держава практикує надання вступникам одноразової допомоги. Місцеві відділи освіти при меріях надають своїм студентам безпроцентні освітні позички за умови їх повернення після завершення навчання і працевлаштування або під час навчання. Таку систему позичок запроваджено Міністерством освіти Великобританії у вересні 1990 р.; вона визначається матеріальними можливостями студентів та їхніх батьків. Розмір позички залежить від того, чи мешкають студенти з батьками, чи навчаються і живуть у Лондоні. Наприкінці навчання величина цієї позички зменшується. Різні наукові, благодійні, місцеві та міжнародні організації, окремі університети надають допомогу або винагороду особливо талановитим студентам за високі успіхи у навчанні.

Нормативних документів щодо одержання освітньої позички або допомоги в Англії не існує.

У Скандинавських країнах із соціал-демократичною формою суспільного правління вища освіта переважно є безкоштовною. У Швеції, Фінляндії та Норвегії професійне навчання у вищій школі супроводжується широкими можливостями одержання додаткових стипендій за різними державними програмами, що гарантують громадянам рівний доступ до кредитів на покриття витрат, пов'язаних із навчанням. У Норвегії компенсація студентам сукупних витрат на освіту здійснюється Державним фондом освітніх кредитів. Кредит надається на 20 років і може бути частково виплачений навчальним закладом. Подібна модель інвестування в людські ресурси існує як в європейських країнах, так і в державах атлантичного ареалу. Механізмом її реалізації є фінансова та інституціональна автономія вищих навчальних закладів [5]. У Сполучених Штатах існують три основні види освітнього кредиту: федеральний студентський, батьківський і приватний. Батьківський кредит надається батькам майбутнього студента, якщо той знаходиться на їх утриманні. Розміри цього виду позики обмежуються вартістю навчання. Приватний кредит використовується у випадку необхідності відшкодування різниці між реальною вартістю навчання та урядовою позикою. Найбільш поширений вид кредитування – це урядові програми. Міністерство освіти США пропонує ряд програм фінансової допомоги студентам, розмір якої орієнтується на загальний обсяг плати за навчання і дохід сім'ї, від розміру якого залежить внесок студента. До цих програм належать такі: федеральні гранти Пелла (орієнтовані на студентів із родин, що мають низькі доходи); федеральна програма «праця – навчання» (зазвичай студенти, які беруть у ній участь, одержують вищу освіту і отримують відповідний диплом); федеральні Перкінсівські позички (довгострокові, низькопроцентні позички для тих, хто може мати труднощі в одержанні комерційних позичок); державні стимулюючі студентські гранти (партнерська програма між штатами та федеральним урядом з метою надання

грантів студентам із незаможних сімей); федеральна програма прямих позичок Вільяма Форда і програма федеральних позичок на сімейну допомогу. У США, де ліберальна модель кредитування освіти є найбільш поширеною, державне втручання в економіку освіти та механізм надання кредитів спираються на національні програми, що об'єднують численні напрями фінансової допомоги студентам. Найбільш представницькою є «Національна програма прямого кредитування студентів», яка надає освітні позички під 5%, що сплачуються після закінчення навчального закладу. Широкомасштабними є також «Програма об'єднання навчання у коледжі з працею» і «Програма надання студентам гарантованих кредитів». Перша з них спрямована на працевлаштування студентів та надання їм можливості погасити кредит, а друга – сприяє одержанню грошей під низькі проценти у комерційних банках шляхом страхування позичок в органах влади штату з наступним страхуванням їх у федеральному уряді, який і сплачує відповідні проценти протягом навчання. Найбільші учасники ринку освітнього кредитування США – це Sallie Mae, College Loan Corporation, Citibank, Bank One. Обіг кожної з цих структур досягає десятків мільйонів доларів [21]. У Німеччині молоді, яка навчається, уряд надає фінансову допомогу, розмір якої залежить від доходів батьків та самого студента, за умови, якщо він має роботу. Головною передумовою для отримання державної допомоги є неспроможність батьків студента (віком до 30 років) підтримувати його фінансово. Виплачується допомога доти, доки студент не перевищує «планового терміну навчання» (в університетах – це дев'ять семестрів, а у спеціалізованих вищих навчальних закладах – сім-вісім). Лише за академічних відпусток через хворобу, народження і догляд за дитиною існують винятки. Загалом 50% наданої державою допомоги – це безвідсотковий кредит, який студент повинен згодом повернути державі. А в Нідерландах, окрім соціальних програм, спрямованих на підвищення рівності освітніх можливостей, донедавна впроваджували систему студентських кредитів, яка ґрунтується на принципі «кредит, а потім стипендія». Студенти отримують стипендії спершу у формі кредитів, який

перетворюється на стипендію, котру не потрібно повертати, якщо студенти успішно виконали вимоги програми [21;6].

В Україні, з урахуванням міжнародного досвіду та з огляду на національні особливості розвитку системи вищої освіти, доцільними будуть такі форми фінансування вищих навчальних закладів: пряме бюджетне фінансування на покриття витрат; пряме бюджетне фінансування за програмно-цільовим методом (орієнтоване на досягнення результату); освітнє кредитування (на пільгових умовах); грантове кредитування (за рахунок бюджетних та позабюджетних джерел); отримання плати за навчання від споживачів (замовників) освітніх послуг; корпоративне фінансування (за рахунок коштів корпорацій або майбутніх роботодавців). В значній мірі зміна механізмів та моделей фінансування вищих навчальних закладів обумовлене змінами характеру та змісту самої освіти, необхідністю формування індивідуалізованих освітніх програм, диверсифікацією їхнього змісту та тривалості. Глобальні тенденції розвитку освітніх систем, у тому числі у сфері вищої освіти, створюють передумови для вивчення, узагальнення і поширення результатів досвіду фінансування реалізації стратегічних програм. На практичному рівні вищі навчальні заклади, відповідаючи на виклики глобалізації освітніх систем, мають вживати заходи із стандартизації та уніфікації навчальних програм, впроваджувати адаптовані світовим досвідом освітні технології, формувати гармонізовані із міжнародними документами вимоги до кваліфікації випускників. Під впливом глобальних дослідницьких мереж та сучасних інформаційно-комунікаційних технологій вищі навчальні заклади мають кардинально оновлювати механізми фінансування наукових досліджень та навчально-методичної діяльності. Перспективними є дослідження з питань моделювання фінансування вищих навчальних закладів в залежності від зміни макроекономічної ситуації, у т.ч. в частині зміни платоспроможного попиту споживачів освітніх послуг.

3.2. Шляхи вдосконалення механізму фінансування закладів вищої освіти в Україні

Враховуючи обраний Україною курс на євроінтеграцію та проблеми, які постали перед закладами фахової передвищої вищої освіти України в умовах військової агресії, найважливішими завданнями слід вважати – забезпечення конкурентоспроможності системи передвищої освіти та збереження її потенціалу в умовах викликів, спричинених військовою агресією з боку РФ, одночасно враховуючи цілі та завдання післявоєнного відновлення і розвитку. Це зумовлює необхідність визначення вектору розвитку системи передвищої освіти з урахуванням завдань щодо забезпечення конкурентоспроможності, збереження можливості функціонування національної системи освіти в умовах військової агресії та її розвитку в періоді післявоєнного відновлення. Зазначене визначає актуальність дослідження, обумовлює необхідність розробки державної політики задля збереження потенціалу і перспектив розвитку національної системи передвищої освіти. Наслідком впливу російської військової агресії на стан системи передвищої освіти України стала втрата економічного потенціалу закладів вищої освіти через завдані руйнування, відтік студентів та науково-педагогічних працівників за кордон, в більшості – не за програмами академічної мобільності, зниження якості освіти. Так, за даними [31] від бомбардувань та обстрілів постраждало 2551 закладів освіти, при цьому 291 з них зруйновано повністю; змінили місце свого розташування 34 заклади вищої освіти, 42 заклади фахової передвищої освіти і 65 відокремлених структурних підрозділів. Щотижня кількість системи передвищої освіти, які зазнали руйнувань та втрат внаслідок військових дій неупинно зростає. Це неминуче позначилося на результативності та ефективності функціонування системи передвищої освіти, призвело до втрат людського капіталу. Зумовлена військовою агресією з боку РФ міграція молоді різного віку спричинила відтік абітурієнтів і студентів та призвела до зменшення контингенту студентів українських університетів, частину якого відновити не вдасться [3]. Зважаючи на це, від держави потребується розробка

відповідної освітньої та міграційної політики з метою стримування відтоку молоді та збереження людського капіталу країни. До найбільш суттєвих викликів в умовах війни доцільно віднести також скорочення бюджетних видатків, зокрема реформування системи фінансово-бюджетного забезпечення освітньої та наукової сфер [4, 5]. Серед таких засобів науковці пропонують розглядати [4]: (1) переведення наукових установ, зокрема інститутів НАН України та галузевих академій виключно на проєктне фінансування; (2) суттєве скорочення для системи передвищої освіти обсягів бюджетного фінансування зі збереженням цієї форми для визначеного кола найбільш важливих спеціальностей, які будуть пріоритетними для відновлення економіки в післявоєнному періоді; (3) запровадження форми відпрацювання за державним скеруванням не менше ніж 5 років або повернення витрачених державою коштів на навчання до державного бюджету. В праці [5] зроблено акцент на необхідності приведення державного замовлення на підготовку спеціалістів до реальних потреб економіки, особливо в умовах війни для вирішення завдань розбудови «воєнної економіки та повоєнного відновлення». Так, способом скорочення державних видатків на вищу освіту, пропонується надання можливості безоплатно (цілком або частково) здобувати вищу освіту [5]: (1) за спеціальностями та в обсягах, найбільш пріоритетних для державного сектора економіки й системи забезпечення критично важливих суспільних благ (оборона, освіта, медицина тощо), а також за тими спеціальностями і в тих обсягах, стосовно яких є достовірні прогнози щодо попиту на них у реальному секторі економіки; (2) абітурієнтам, які виявили набагато вищі за середні здібності до наступного навчання. При цьому в праці [4] відзначається, що «… зменшення рівня бюджетного фінансування системи передвищої освіти в Україні має супроводжуватися суттєвим зростанням їх академічної свободи. Це означає фактичне перекладання відповідальності за якість навчання, викладання та дослідження з держави (яка зберігається ще з радянських часів) на університети. Паралельно з академічною свободою має відбуватися і

посилення фінансової автономії системи передвищої освіти». Автори праці [4] вважають, що одночасно зі скороченням видатків державного бюджету на науку і освіту це сприятиме підвищенню рівня якості підготовки фахівців та конкурентоспроможності української вищої освіти, оскільки конкурувати на ринку освітніх послуг зможуть лише найкращі університети. Іншими словами в умовах конкуренції відбуватиметься ринковий відбір найбільш конкурентоспроможних системи передвищої освіти. В той же час, визнаючи зростаючу роль системи передвищої освіти в повоєнному відновленні економіки як системи, яка призначена здійснювати підготовку кадрів для різних галузей економіки, роблячи свій внесок в створення і примноження людського капіталу нації, вважаємо доцільним консолідувати зусилля держави і приватного сектора для збереження, відновлення та розвитку потенціалу з урахуванням державних пріоритетів та потреб економіки повоєнного періоду. Створення сучасного механізму управління фінансовим забезпеченням вищої освіти сприятиме акумуляції коштів та зменшенню навантаження на державний бюджет при вирішенні завдань повоєнного відновлення ЗВО та позитивної динаміки розвитку для повного задоволення потреб населення в якісній і доступній освіті, а також потреб бізнессередовища у кваліфікованих фахівцях [6]. Враховуючи досвід вирішення національних проблем фінансування вищої освіти та джерел формування фінансових ресурсів [7, 8] до пріоритетних напрямів удосконалення системи фінансування освіти в Україні в контексті забезпечення економічної безпеки та КС СВО, слід віднести: (1) забезпечення ефективного розподілу фінансових ресурсів на видатки освітньої сфери з державного та місцевих бюджетів у розмірах, достатніх для розвитку закладів фахової передвищої освіти; (2) посилення контролю та здійснення систематичного аналізу цільового використання коштів на освіту; (3) удосконалення методів визначення обсягів фінансування освіти та розробка нормативів фінансування із врахуванням мінімальних соціальних стандартів обов’язкового фінансового забезпечення розвитку сфери освіти; (4)

удосконалення механізму фінансування освіти в Україні із врахуванням міжнародного досвіду, перехід на багатоканальне фінансування, прийняття рішучих заходів щодо збільшення та диверсифікації джерел фінансування вищої освіти та оптимізації їхньої структури; (5) удосконалення науково-методичного та інформаційного забезпечення освітнього процесу, створення умов для проведення фундаментальних та прикладних досліджень у закладів фахової передвищої освіти, які виступатимуть додатковим джерелом фінансування вищої освіти та сприятимуть підвищенню рівня вітчизняних закладів фахової передвищої освіти ; (6) розвиток системи освітнього кредитування, що сприятиме забезпеченню: доступності освітнього кредиту; стимулюванню платоспроможного попиту на ринку освітніх послуг; збільшенню обсягу фінансових ресурсів у закладів фахової передвищої освіти; залученню фінансових ресурсів у сферу освітнього кредитування. Одним із найбільш перспективних та ефективних механізмів фінансування освіти вважаємо державно-приватне партнерство (ДПП) як особливу систему відносин між представниками бізнесу і державою при вирішенні стратегічно важливих завдань розвитку країни в умовах глобальних викликів та ризиків з метою створення ресурсних та фінансових умов для розвитку закладів фахової передвищої освіти, підвищення ефективності їх діяльності, конкурентоспроможності та рівня інвестиційної привабливості за умови забезпечення високого рівня якості освіти [9]. Законом України „Про державно-приватне партнерство до сфер застосування ДПП (крім інших) віднесено надання освітніх послуг [10]. Механізм ДПП має стати доповненням до діючого механізму фінансування вищої освіти, оскільки дозволить реалізувати проєкти ДПП у напрямі забезпечення відповідності СВО потребам економіки, зменшуючи в той же час потребу у бюджетних ресурсах для фінансування освітньої сфери. Для бізнес-партнерів участь у ДПП проектах в освітній сфері є інструментом досягнення економічних вигід через реалізацію принципів соціальної відповідальності, оскільки сприяє формуванню позитивного іміджу учасника такої взаємодії.

Модель фінансування освітнього сектору в Україні, що діє зараз, не повністю доторкається всіх концептуальних засад сучасної ринкової економіки, а також є не в повній мірі ефективною. Однією із основних перешкод розвитку освіти і науки України залишається недостатність бюджетних коштів для збільшення фінансування. Перед освітнім сектором постає чимало викликів для фінансування фахової передвищої освіти , які потребують негайної трансформації та перспектив. Зараз, основними викликами для фінансування передвищої освіти є низька наявність чи взагалі відсутність партнерських відносин навчальних закладів із бізнесом, що перешкоджає розвитку освітнього підприємництва.

Іншою проблемою є недостатнє та обмежене фінансування освіти усіх рівнях, внаслідок неефективного використання бюджетних коштів, що, у свою чергу, передує нерезультативній системі управління та фінансування навчальними установами. Українські заклади освіти зазвичай фінансуються за кількісними показниками, однак даний підхід не завжди демонструє ефективність цього розподілу. Водночас виклики, описані вище, формують можливості для розвитку галузі. У час війни, чимала міжнародна підтримка може забезпечити збільшення інтеграції із європейським та світовим освітнім простором шляхом обміну досвідом, практик та освітньою політикою держав. Завдяки закордонним підходам до фінансування, можна також вдосконалити саму модель фінансування освіти, що дозволить забезпечити ефективність використання бюджетних коштів, підвищити якість освітніх послуг, а також збільшити результативність у системі оплати праці для надавачів освітніх послуг, наукових та науково-педагогічних та педагогічних працівників. Не менш важливим напрямком для розвитку є налагодження співпраці між освітою, суспільством, бізнесом та державою, а також посилення партнерства із міжнародними фондами та організаціями задля створення сучасної моделі освіти України.

У попередньому розділі було підсумовано важливість збільшення видатків освітньо-наукової сфери. Однак, зробити це у короткостроковому

періоді дуже складно, адже зараз уряд не може підвищити видатки у цьому секторі через надання переваги розвитку оборони та національної безпеки країни, що є найважливішою сферою на даний момент. В той же час, збільшення видатків не обов'язково призведе до покращення галузі, адже загалом ефективність державних витрат є низькою. Насамперед, на це впливає слабке інституційне середовище, що перешкоджає розвитку сектору. Одним із способів покращення фінансування при слабких інституціях є забезпечення сприятливого податкового середовища, а саме зниження податкового навантаження, що на даний момент не є можливим.

Таблиця 3.1.

Ключові виклики та можливості фінансування освіти

КЛЮЧОВІ ВИКЛИКИ	КЛЮЧОВІ МОЖЛИВОСТІ
Низький рівень партнерських відносин навчальних закладів з бізнесом	Налагодження більш тісної і ефективної співпраці між освітою і бізнесом , розвиток спеціальностей, яких найбільше потребує економіка на даний час та в перспективі
Недостатнє фінансування освіти з бюджетів усіх рівнів	Вдосконалення моделі фінансування освіти з метою забезпечення ефективності використання бюджетних коштів
Неефективна система фінансування	Збільшення інтеграції з європейським освітнім простором шляхом обміну досвіду та навичками
Орієнтованість на кількісні показники при фінансування закладів освіти	Збільшення результативності освіти завдяки орієнтації на якісні показники

Проте, збільшення видатків, а також підвищення їхньої ефективності матиме позитивний результат на національну економіку лише у

довгостроковому періоді, адже у суспільстві існують такі проблеми, як безробіття, корупція, низька кількість практичних навичок, що передує невідповідності навичкам випускників потребам ринку праці. Ці фактори спричиняють велику міграцію закордон, що не зменшиться у короткостроковому терміні. Для припинення чисельної міграції закордон насамперед потрібно вжити певних заходів:

- надати підтримку освітянам та науковцям, виділяючи стипендії та гранти;
- забезпечити оновлення матеріально-технічної бази, а також створити безпечні та комфортні умови навчання та праці;
- посилити співпрацю бізнесу із освітньо-науковою сферою, що можуть використовувати людський ресурс чи наукові розробки задля досягнення власних цілей та розвитку економіки держави в цілому.

Рисунок 3.1. Пропозиції щодо вдосконалення механізму фінансового забезпечення освіти в Україні

Однак низький рівень видатків є лише однією із численних проблем галузі. Річ у тім, що бюджетні кошти продовжують йти навчальним закладам на їхнє повне утримання як бюджетних установ, а не як плата за надання

освітніх послуг здобувачам освіти відповідно до всіх вимог. До того ж, статус «бюджетних установ» перешкоджає їм отримувати інституційну автономію, а також фінансову, що не дозволяє їм у повній мірі підвищити ефективність фінансування.

Основним напрямком розвитку є диверсифікація джерел фінансування освітнього сектору, а саме пошук альтернативних джерел. Головним надавачем фінансів у цій сфері в Україні є держава, однак існує справжня необхідність збільшити частку приватних джерел фінансування, перш за все фірмами та корпораціями. Закордоном дана практика присутня вже давно, що допомагає збалансувати бюджет та дозволити розвивати дану галузь шляхом іншої матеріальної допомоги. Збільшення видатків у освіті може забезпечити використання приватних інвестицій, а також посилити співпрацю із бізнесом. На даний момент, держава потребує компетентних працівників, яких після закінчення коледжу вона не здатна забезпечити високооплачуваною роботою, в той час як у підприємництво чимало людей входять без особливих вмінь та підготовки. Підприємці мають бути зацікавлені у збільшенні кваліфікованих спеціалістів та збільшення частки приватних джерел фінансування , практично навчених випускників, що потенційно можуть принести їм більше прибутку у майбутньому. Проте, для залучення бізнесу до фінансування освіти і науки мають бути впроваджені всі умови, а саме: захист інтелектуальної власності, забезпеченння справедливої конкуренції та корпоративного менеджменту. Особливою формою співпраці приватного сектору і держави у сфері освіти і науки є так звані «ендаументи» - фонди фінансової підтримки для здобувачів освіти. Бізнес, на рівні з державою, може впливати на процес навчання чи дослідницької роботи, змінюючи зміст освітніх програм та організовуючи практичні заняття – таким чином привертаючи увагу цих студентів і науковців до розвитку власного підприємництва. Водночас впровадження такого підходу до фінансування освіти і науки в Україні має бути забезпечене цілісною нормативно-правовою базою, а також контролем держави за спробами різних зловживань цієї форми фінансування. Обсяг державного

фінансування в Україні визначається завдяки статусу закладу, а також кількісним показникам: чисельності надавачів та отримувачів освіти. Дана модель фінансування освіти і науки є традиційною, однак вона також характеризується досить низьким ступенем автономності, оскільки використання фінансових ресурсів чітко контролюється органами державної влади. Виникає потреба запровадити альтернативний підхід до фінансування, що допоможе підвищити ефективність і конкурентоспроможність цієї сфери. На даний момент, основним механізмом надання коштів залишається базове фінансування, що передбачає безповоротне фінансування отримувачів освітніх та наукових послуг, в той час як частка грантового та проєктного фінансування в Україні є мізерною. За останні роки, МОН намагається забезпечити розвиток даної сфери, однак цей процес відбувається достатньо повільно із неефективним розподілом коштів.

Наприклад, одним із перспективних напрямів зростання освіти в Україні є впровадження видозміненої моделі фінансування, що базується на якісних показниках навчальних закладів. Вона передбачає участь освітніх закладів у конкурсах на отримання державного замовлення на підготовку фахівців, що забезпечує ефективний розподіл державних завдань і скорочення державних витрат. Замовлення отримує навчальний заклад, освітні послуги якого максимально відповідають умовам конкурсу, а витрати на навчання є оптимальними. У цьому випадку, фінансування навчальних закладів у цій моделі орієнтоване на статус передвищої освіти і передбачає виділення державних коштів залежно від результатів її діяльності. Тож, обсяг фінансування визначається кількістю випускників, студентів, прийнятих на перший курс, результатами контролю знань студентів, складністю навчальних курсів, тощо. Даний альтернативний вид фінансування освіти за «статусними» показниками дає державі ефективний інструмент управління, а МОНУ – механізм контролю за якістю освіти. Завдяки цій моделі зникне дискримінація у фінансуванні закладів освіти з малою кількість освітян; збільшиться

конкурентоспроможність між закладами освіти, а також підвищаться показники ефективності навчання.

Іншим перспективним напрямком розвитку є впровадження кредитування освіти. Дана модель фінансування передбачає оплату послуг освітньої діяльності безпосередніми споживачами та орієнтується на попит і внутрішні потреби навчального закладу. Вона допомагає перекласти фінансовий тягар держави на самого отримувача освітніх послуг. Головною прерогативою є розширення автономії при здобутті вищої та передвищої освіти, а також підвищення планування власних коштів. Кредитування дозволить забезпечити більш досяжний доступ до освіти і науки для тих працівників чи студентів, що не отримали повного або часткового базового чи грантового фінансування. У багатьох країнах існує практика отримання кредитів на навчання, що дозволяють здобувати освіту у бажаному університеті або коледжі, в незалежності від фінансової спроможності студента. Даний підхід до фінансування також дозволяє перекласти фінансовий тягар батьків, що мають оплачувати освіту чи дослідницькі проєкти на осіб, що планують здобувати освіти. Цей факт збільшить їхню зацікавленість і рівень відповідальності у прийнятті рішень вибору власної спеціальності, внаслідок чого збільшиться ефективність від здобування освіти. Виконання державного замовлення, фінансування показників ефективності, вплив ринку праці – актуальні завдання розвитку освіти в Україні. Необхідність переходу на гнучке фінансування з боку держави визначається потребами українського ринку робочої сили, який розвивається відповідно до світових тенденцій: посилення міграційних процесів і конкуренції з боку іноземних спеціалістів. Тому для України особливий інтерес представляє використання моделі, орієнтованої на статус вищої та передвищої освіти, оскільки вона стимулює навчальний заклад пов’язувати свої можливості із запитами роботодавців.

У зв’язку з перетворенням державних коледжів та університетів на автономні заклади використання іноземного досвіду фінансування освіти в

українській практиці дозволить більш раціонально використовувати державні кошти, що виділяються на освітню сферу, та активно впроваджувати інноваційні інструменти фінансування освіти. Отже, визначивши всі цілі та перспективи для розвитку освітньо-наукової сфери в Україні, можна описати модель фінансування даного сектору.

Міністерство фінансів є основним надавачем бюджетних коштів, в той час як Міністерство науки та освіти України є їхнім отримувачем, що у свою чергу розподіляє фінансування серед закладів освіти. Даний підхід є консервативним та забезпечує хорошу ефективність розподілу коштів до навчальних закладів. Однак, навчальні заклади та дослідницькі центри можуть фінансуватись не лише прямим фінансуванням, а й непрямим, залучаючи гранти, кредити, стипендії та ваучери. Важелем впливу на фінансування освіти в Україні є міжнародна допомога фондів та організацій, які сприяють розвитку інтернаціоналізації сфери у цілому. Завдяки описаним вище інституціям та методам фінансування, Україна може досягти поставлених цілей у цій сфері, що стосуються:

- диверсифікації джерел фінансування;
- пошуку нових джерел фінансування;
- виділення коштів на розвиток приватної освіти;
- збільшення фінансування освіти на всіх рівнях;
- підвищення наукоємності ВВП та збільшення фінансування на відбудову освітньої та наукової інфраструктури, що є дуже важливим зараз та залишиться у повоєнний період.

Тому, найкращим механізмом фінансування освітньо-наукової діяльності має стати державне фінансування у поєднанні із недержавними інвестиціями у дану галузь. Лише збільшення частки приватного, грантового фінансування зможе забезпечити підвищення ефективності та якості освіти. Впровадження освітнього кредитування, проведення наукових проєктів на замовлення, створення платних програм професійної освіти дозволить зменшити ресурсозалежність навчальних закладів від держави. Однак, уряд має

залишатись найголовнішим у розподілі видатків на освіту та науку, щоб не досягти надмірної комерціалізації наукових та освітніх послуг. Орієнтованість даного сектору має бути на досягнення ефективного результату, а не на прибуток. Тільки такий механізм фінансування зможе забезпечити доступ кожного охочого до якісної та ефективної освіти.

ВИСНОВКИ

Оцінкою окреслених проблем фінансового забезпечення діяльності закладів фахової передвищої освіти в Україні встановлено наступне:

1. Фінансування являє собою процес забезпечення необхідними грошовими ресурсами суб'єктів усіх інституційних секторів економіки, видів економічної діяльності, зокрема освіти та її закладів. До основних джерел фінансування закладів фахової передвищої освіти можна віднести кошти місцевого та державного бюджетів, надходження ресурсів до закладів фахової передвищої освіти від навчальної, виробничої діяльності, плату за оренду майна, надходження від реалізації майна, пільгові державні кредити для здобуття вищої освіти, оплату навчання здобувачів за рахунок фірм та підприємств, благодійні внески, гранти та дарунки, кошти, що надходять для виконання конкретних доручень від юридичних та фізичних осіб.

2. При дослідженні структури фінансового забезпечення коледжів як навчальних закладів необхідно враховувати те, що вони належать до бюджетних установ і, відповідно, повинні керуватися нормами Бюджетного кодексу. При розгляді питання фінансового забезпечення коледжів необхідно відмітити, що на сьогодні є ряд проблемних питань у частині їхнього фінансування.

3. Фахова передвища освіта як єдина система професійної неуніверситетської освіти та новий освітньо-професійний ступінь – фаховий молодший бакалавр. Заклади фахової передвищої освіти можуть функціонувати у статусі: бюджетної установи; неприбуткової організації; прибуткового закладу освіти. Статус прибуткового закладу дозволяє багатоканальне фінансування (з державного та місцевих бюджетів, а також з інших джерел), але при цьому коледж не буде бюджетною установою. Тому однією із проблем при законодавчому дозволі багатоканального фінансування (з державного, місцевого та інших джерел) є те, чи необхідно залишити заклади у статусі

бюджетних установ і вважати неприбутковими, чи надати їм статус некомерційних неприбуткових підприємств.

4. Дослідження місця фахової передвищої освіти у системі освіти України засвідчило, що фахова передвища освіта є однією з важливих складових української системи освіти, яка представлена низкою освітніх закладів різного профілю та спрямування. Статистичні дані свідчать про загальне скорочення власне як самої кількості навчальних закладів, так і осіб, що навчаються у них. Дані, наведені в дослідженні , свідчать про те, що найбільша кількість коледжів і технікумів в Україні була у 1996/1997 навчальному році та становила 790, а найбільша кількість осіб, що навчалися, – 757 тис. осіб – була в 1990/1991 навчальному році. Після цього спостерігається поступове скорочення учнів, і у 2018/2019 навчальному році їх кількість складає усього 199,9 тис. осіб, а кількість освітніх закладів зменшилася до 370. У 2019/2020 навчальному році кількість закладів скоротилася ще на 32, а кількість учнів, що навчаються, – на 25,4 тис. осіб, а в 2021/2023 навчальному році кількість освітніх закладів передвищої освіти складала 336, а кількість здобувачів освіти 165,8 тис. осіб.

Фінансове забезпечення з боку держави є одним із напрямів реалізації бюджетної політики у сфері освіти. А основним джерелом видатків на освіту в Україні є фінансові ресурси державного і місцевих бюджетів.

За період 2018-2021 рр. питома вага видатків на освіту у структурі видатків зведеного бюджету України мала незначні коливання. Однак у 2020 році даний показник знизився на 1,62% порівняно з 2019 роком. За час війни в Україні частка видатків на освіту значно скоротилася і становила 9,55%, що на 7,12% менше аналогічного показника 2021 року. Це пов’язано із невикористаними обсягами бюджетних асигнувань освітніх закладів на території ведення бойових дій.

Найбільше видатків на освіту здійснюється із загального фонду зведеного бюджету України.. Спостерігаємо постійне зростання видатків загального фонду зведеного бюджету на освіту, окрім 2022 року. У 2021 році вони

зросли на 95010 млн. грн., або у 1,54 рази порівняно з 2018 роком. Причиною збільшення видатків є впровадження реформ з децентралізації (що вплинуло на фінансування освітніх закладів у нових територіальних громадах).

5. Аналіз структури фінансування відокремлених структурних підрозділів – закладів фахової передвищої освіти УНУС в розрізі КПКВ свідчить, що найбільша частка такого фінансування припадає на оплату основної діяльності відокремлених структурних підрозділів – закладів фахової передвищої освіти університету - на КПКВ 2201160, а з 2020 року - КПКВ 2201420 «Підготовка кадрів закладами фахової передвищої освіти».

Дані аналізу показують, що в 2018 році понад 84,5% фінансування із загального фонду припадало на фінансування основної діяльності, а в 2022 році цей показник складав уже понад 90% .

Частка фінансування на виплату стипендій складає 15,5% у 2018 році та зменшилась до9,7% у 2022 році. Це обумовлено збільшенням фінансування на основну діяльність, але у абсолютному виразі видатки на фінансування виплати стипендій зросли на 4747,0 тис. грн. або на 44,7%. Водночас видатки на основну діяльність у 2022 році зросли порівняно з 2018 роком на 31651,19 тис. грн. або на 54,8%.

Водночас має місце постійного в часі недофінансування в повній мірі потреб коледжів на виплату академічних стипендій, особливо це стало відчутним у 2022 році та наблизилося до критичного рівня у 2023 році. Це обумовлено початком широкомасштабної війни в Україні та суттєвого скороченні видатків на освіту, в тому числі і на виплату стипендій.

В структурі видатків загального фонду на здійснення основної діяльності 89-94% займають видатки на заробітну плату та сплату єдиного соціального внеску. В межах 5-10,4% впродовж досліджуваного періоду займають видатки на оплату комунальних послуг та енергоносіїв, 0,1-2,3% в окремі роки від суми фінансування витрачено на оплату послуг, інших ніж комунальні. Це, як правило, послуги, пов’язані з основною діяльністю - послуги зв’язку, доступу

до інтернету, інші життєво необхідні послуги для забезпечення статутної діяльності коледжів.

Таким чином, оцінка структури видатків за рахунок загального фонду свідчить про повну неспроможність держави фінансувати розвиток матеріально - технічної бази закладів передвищої фахової освіти. Це унеможливлює надання якісних освітніх послуг , знижує конкурентоздатність таких закладів освіти на ринку освітніх послуг, знижує доступність до якісної освітньої послуги основному контингенту здобувачів освіти – дітям з сільської місцевості.

Близько 42-50% у доходах від надання послуг складають доходи від основної діяльності – надання освітніх платних послуг. Це обумовлено зростаючою кількістю здобувачів фахової передвищої освіти, які навчаються за рахунок коштів державного бюджету, а також достатньо низьким розміром плати за навчання за рахунок коштів юридичних та фізичних осіб у таких закладах освіти. Демпінг встановленої ціна на освітню послугу та невідповідність її фактичній вартості навчання призводить до неможливості забезпечити розвиток коледжів на достатньому рівні, однак це обумовлено і об’єктивними обставинами. Зокрема, тим , що контингент таких закладів освіти в основному складають діти з сільської місцевості з населенням з низьким рівнем доходів, тому в такому випадку надання освітніх послуг повинне бути забезпечене в більшій мірі бюджетними коштами, оскільки коледжі виконують і соціальну функцію.

6. Важелем впливу на фінансування освіти в Україні є міжнародна допомога фондів та організацій, які сприяють розвитку інтернаціоналізації сфери у цілому. Завдяки описаним вище інституціям та методам фінансування, Україна може досягти поставлених цілей у цій сфері, що стосуються:

- диверсифікації джерел фінансування;
- пошуку нових джерел фінансування;
- виділення коштів на розвиток приватної освіти;
- збільшення фінансування освіти на всіх рівнях;

- підвищення наукоємності ВВП та збільшення фінансування на відбудову освітньої та наукової інфраструктури, що є дуже важливим зараз та залишиться у повоєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз діяльності регіональних систем професійної освіти (2020).URL : http://opendata.iea.gov.ua/zpto_audit_2020
2. Бенько І. Д. Проблемні аспекти організації обліку в установах освіти. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2017. Вип. 24. Ч. 2. С. 114–117.
3. Боголіб Т. М. Процеси капіталізації розвитку вищої освіти та університетської науки. Фінанси України. 2012. № 11. С. 84–93.
4. Боголіб Т. М. Фінансове забезпечення розвитку вищої освіти і науки в трансформаційний період / Т. М. Боголіб. – К: Знання, 2006. – 324 с.
5. Білінець М. Ю. Освітні кредити як джерело фінансування вищої освіти: світова практика та українські реалії. Інвестиції: практика та досвід, 2016. № 15. С. 34–38
6. Бучковська Я. Г., Баранецька О. В. Фінансування освіти в Україні: стан та перспективи. Університетські наукові записки. 2017. № 64. С. 259–271. URL: http://old.univer.km.ua/visnyk/1633.pdf 4. Варналій З. С., Красільник О. В., Хмелевська Л. П. Фінансування державних вищих навчальних закладів України : монографія. Київ : Знання України, 2017. 231 с.
7. Василенко О.І. Проблеми розвитку ринку освітніх послуг вищих навчальних закладів аграрної освіти в Україні. Економіка та держава, 2018. № 10. С. 72–75. DOI:10. 2702/2306-6806.2018.10.7
8. Воробйова О.П. Закордонний досвід фінансової автономії у системі вищої освіти / О.П.Воробйова // Вища освіта. – 2014. - № 1. – С. 237-240.
9. Гаман П.І., Гаман Н.О. Державне фінансове забезпечення закладів вищої освіти в Україні: проблеми та перспективи. Вчені записки Університету «КРОК». 2018. № 4 (52). URL: https://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/116/132 (дата звернення: 18.04.2023).
10. Державний веб-портал бюджету для громадян. Міністерство фінансів України. URL: https://openbudget.gov.ua/ (дата звернення: 18.04.2023).
11. Держбюджет на 2023 рік: видатки на освіту та науку. Міністерство освіти та науки України. Офіційний сайт. URL: https://mon.gov.ua/ua/news/derzhbyudzhet-na-2023-rik-vidatki-na-osvitu-ta-nauku (дата звернення: 21.04.2023).
12. Ватаманюк-Зелінська У.З., Ситник Н.С., Стасишин А.В., Круглякова В.В. Бюджетний менеджмент : навчальний посібник. Львів : Видавництво «Магнолія», 2021. 511 с.
13. Ватаманюк-Зелінська У.З., Штундер І.М., Гаврилюк С.О. Тенденції формування та виконання місцевих бюджетів умовах воєнного стану. Інноваційна економіка. 2022. № 4. С. 60–67. URL: http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/976 (дата звернення: 21.04.2023).

14. Видатки на освіту. Міністерство фінансів України. Офіційний сайт. URL: https://mof.gov.ua/uk/the-reform-of-education (дата звернення: 20.04.2023).
15. Грищенко І.М. Підприємницькі аспекти трансформації вищих навчальних закладів України / І.М.Грищенко // Вісник КНУТД. – 2013. - № 5. – С. 50-64.
16. Глухова В. І. Фінансування видатків бюджету на вищу освіту в Україні. Ефективна економіка. 2020. № 5. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.5.98.
17. Дєгтяр А.О., Календжян Я.В. Адаптація світового досвіду державного фінансування вищої освіти. URL: http://www.kbuapa.kharkov.ua/ebook/tpdu/2010-4/doc/1/01.pdf
18. Закон України «Про освіту» 2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text.
19. Закон України «Про фахову передвищу освіту» 2019 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text
20. Зайцева О. Мінімальна зарплата в Україні 2023: розмір виплат. УНІАН. 2023. URL: https://www.unian.ua/economics/finance/yaka-bude-minimalna-zarplata-v-2023-v-ukrajini-chi-chekati-pidvishchennya-12089520.html (дата звернення: 21.04.2023).
21. Education and Decentralization. URL: https://www.ciesin.columbia.edu/decentralization/English/Issues/Education.html
European Agency for Special Needs and Inclusive Education. URL
22. Загірняк Д. М. Методологічні засади реновації державного фінансування закладів вищої освіти. Ефективна економіка. 2018. № 6. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/6_2018/69.pdf 7. Заклади вищої та фахової передвищої освіти (1990– 2020) : експрес-випуск / Державна служба статистики України. 2021. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/osv/vush_osv/arh_vuz_20_u. html
23. Загірняк Д. М. Прагматизм фінансування вищої освіти: інструменти визначення. Соціально-економічний розвиток регіонів у контексті міжнародної інтеграції. 2018. № 28(17). С. 99–105.
24. Каленський, А. А., Лузан, П. Г., Ваніна, Н. В. та Пащенко, Т. М., 2018. Стандартизація професійної освіти: теорія і практика; монографія. Житомир: «Полісся»
25. Коверник Н.В. Оптимальні шляхи фінансового забезпечення освіти в Україні. Економічний вісник університету. 2015. Вип. 27(1). С. 178–183. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2015_27%281%29__30 (дата звернення: 21.04.2023).
26. Коваленко Ю.М., Вітренко Л.О. Фінансування закладів вищої освіти в Україні: монографія. Ірпінь: Університет ДФС України, 2020. 238 с.

27. Красільник О. В. Особливості фінансування вищої освіти в Україні. Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. 2014. № 2. С. 58–64. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VAPSV_2014_2_12 (дата звернення: 21.04.2023).
28. Кужелєв М. О. Сучасний стан фінансування української науки: проблеми та перспективи. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2015. Вип. 13/3. С. 129–131
29. Луговий В.І. Фінансово-економічне забезпечення дослідницькоінноваційної діяльності вітчизняної та світової вищої освіти: порівняльний аналіз / В.І.Луговий, Ж.В.Таланова // Вісник КНУТД. – 2012. - № 4. – С. 13-22.
30. Луговий, В. І. та Таланова, Ж. В., 2017. Особливості стандартизації професійної невищої і вищої освіти: теоретико-методологічний аспект. Педагогіка і психологія. Вісник НАПН України, 1(94), с. 5- 20
31. Маркуц Ю. Видатки під час війни: що вдалось і що не вдалось профінансувати у 2022. Вокс Україна. 2022. URL: https://voxukraine.org/vydatky-pid-chas-vijny-shho-vdalos-i-ne-vdalos-profinansuvaty-u-2022-mu (дата звернення: 21.04.2023).
32. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів фахової передвищої освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України від 13.07.2020 № 918. [online] Доступно: https://mon.gov.ua/ua/npa/prozatverdzhennya-metod
33. МОНУ. Обсяги державного замовлення 2020. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/vstupna-kampaniya-2020/derzhavne-zamovlennya-2020.
34. Муравська В.А. Тенденції фінансування вищої освіти в Україні та за кордоном. URL:http://magazine.faaf. org.ua/tendencii-finansuvannya-vischoi-osviti-v-ukraini-taza-kordonom.html
35. Натрошвілі С.Г. Стратегічні орієнтири розвитку системи вищої освіти в умовах сучасних соціально-економічних трансформацій / С.Г.Натрошвілі // Економічний вісник університету. - 2012. - № 18/2. – С. 125-129.
36. Нижник В.М. Зовнішні та внутрішні чинники формування ефективної фінансово-господарської діяльності вищих навчальних закладів / В.М.Нижник, Т.В.Рижа // Вісник КНУТД. – 2012. - № 4. – С. 460-468
37. Освіта в Україні: базові індикатори (інформаційно-статистичний бюлетень). URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/nova-ukrainska-shkola/1serpkonf-informatsiyniy-byuleten.pdf.
38. Подзігун С.М. Проблеми фінансування вищої освіти в Україні. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/2878/1/Problemu%20financuvannj_fail.pdf (дата звернення: 21.04.2023).

39. Починок Н. В., Бенько І. Д., Сисюк С. В. Фінансове забезпечення закладів фахової передвищої освіти: сутність, нормативні, організаційні та облікові аспекти БІЗНЕСІНФОРМ № 7 ’2021 С.84-89
40. Про розподіл видатків державного бюджету між закладами вищої освіти на основі показників їх освітньої, наукової та міжнародної діяльності: Постанова Кабінету Міністрів від 24.12.2019. № 1146. 16. Результати моделювання формули розподілу видатків за статтею “Підготовка кадрів ЗВО та забезпечення діяльності їх баз практики" на 2021 рік. Міністерство освіти і науки України. URL: www.mon.gov.ua
41. Податковий кодекс України | від 02.12.2010 № 2755-VI (rada.gov.ua)
42. Бюджетний кодекс України | від 08.07.2010 № 2456-VI (rada.gov.ua)
43. Равчина, Т. і Шемелюк, Г., 2019. Організація освітнього процесу в системі фахової передвищої освіти у вимірі законодавчих змін. Вісник Львівського університету. Серія педагогічна, 34, с. 198-208.
44. Скумбаєва Л.П. Аналіз тенденцій розвитку закладів фахової передвищої освіти та їх економічної безпеки / Вчені записки Університету «КРОК» ғ1(61), 2021, С.201-208
45. Стратегія розвитку вищої освіти на 2021-2031 роки. [online]. Доступно: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf
46. Толочко, С. В., 2019. Теоретичні й методичні засади формування науково-методичної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти. Доктор наук. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
47. Терещенко Г. М. Оцінювання переваг та недоліків фінансування здобуття вищої освіти через механізм кредитування та грантів на навчання студентів. Освітня аналітика України. 2018. № 3 (4). С. 108–126
48. Ченцов В. В., Дегтярьова І. О., Григораш О. В. Фінансування вищої освіти в Україні: проблеми та ідеї для реформи. Ефективна економіка. 2019. № 7. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7183 DOI: 10.32702/2307-2105-2019.7.8